

## 50. YILINDA MHP VE EKONOMİ: POLİTİKALAR, GÖRÜŞLER VE ÖNERİLER

**Doç. Dr. Mehmet GÜNAL**

Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

### Özet

Bu çalışmada 9 Şubat 2019 itibarıyla 50 yaşına girecek olan Milliyetçi Hareket Partisi'nin geçmişten bugüne ekonomik ve sosyal konulara ilişkin görüş ve önerileri ele alınmaktadır. Bu çerçevede önce milliyetçilik fikrinin ekonomi ile ilişkisi ve milli iktisat politikaları gözden geçirilmiştir. Ardından MHP'nin 1969, 1977, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 2015 ve 2018 seçim beyannameleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Böylece, MHP'nin ekonomik ve sosyal konulardaki görüş ve önerilerinin esasının değişmediği ve kendi dönemleri içinde köklü ve isabetli fikirler içerdiği ortaya konulmuştur. Dokuz Işık Milli Doktrini ile 1960'larda ayrıntıları ortaya konulan görüş ve önerilerin çoğu esas itibarıyla hala geçerliliğini korumaktadır. Ancak, içinde bulunulan dönemde dünyada ve Türkiye'de yaşanan gelişmeleri dikkate alan değişiklikler, ilaveler ve güncellemeler yapılmıştır. MHP'nin ekonomik ve sosyal konulardaki tutarlı ve isabetli görüşleri ve önerileri vizyon tanımında da belirtildiği gibi, Türkiye'nin 21. yüzyılda Lider Ülke olması ve sonrasında da tüm dünyaya örnek olacak, yeni bir medeniyet anlayışı için büyük önem arz etmektedir. MHP'nin bu çalışmada incelediğimiz seçim beyannamelerinin ve parti dokümanlarının neredeyse tamamında Türkiye merkezli yeni bir medeniyetin ihyasına olan ihtiyaç ve Türk milletinin bunu gerçekleştirebileceğine olan inanç vurgulanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** MHP, Dokuz Işık, Ekonomi, Seçim Beyannamesi

## 1. Giriş

Türk siyasi hayatının en köklü kurumlarından ve Türk milliyetçiliği fikrinin siyasi temsilcisi olan Milliyetçi Hareket Partisi, 9 Şubat 2019 itibarıyla tam 50 yaşına girecektir.

Genelde Türk milliyetçileri, özelde ise Türk milliyetçiliği fikrini kurumsal olarak temsil eden ve kökü 1948'de Millet Partisi'nin kuruluşuna dayanan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) her konuda Türk Devletinin bekasını ve Türk Milletinin refahını esas alan bir anlayışı benimsemiştir. MHP'nin Millet Partisi'nden beri savunduğu iktisat politikalarının ve çözüm önerilerinin temelinde hep millet realitesi ve milli çıkarlar yatmaktadır. MHP'nin programları, seçim beyannameleri ve diğer belgeleri incelendiğinde, her dönemde Türk Milletini esas alan, toplumcu, çağdaş, bağımsız nitelikte ekonomik, sosyal ve siyasi politika önerileri ortaya koyduğu görülmektedir. Buna rağmen MHP hep haksız ithamlarla karşılaşmış, önyargılarla değerlendirilmiş ve bir türlü anlaşılammıştır. Milliyetçilere karşı zaten önyargılı olan kesimler onları tanımak yerine yanlış şekilde tanımlamayı tercih etmişlerdir. MHP'nin belli dönemlerde oylarını artırarak TBMM'de temsil edilmesini ve iktidar ortağı olmasını bile MHP'nin program ve beyannamelerinde önerdiği politikalara değil, konjonktürel gelişmelere bağlamışlardır.

MHP'nin yükselişinde partinin Türk milletinin eğilim ve beklentilerine uygun sorumlu politika izlemesinin etkisini göz ardı ederek, sadece konjonktürel gelişmeleri, yani terörün artmasını ve milliyetçilik trendinin yükselişini dikkate alan değerlendirmeleri yapanlar; MHP'yi dar bir kalıba hapsederek marjinalleştirmeye ve onu Türk milletinin gözünde önemsizleştirmeye çalışan önyargılı kişi ve kuruluşlardır. MHP'yi terör ve dış Türkler dışında politikası olmamaklaeleştirenler, onu bu dar alana hapsederek, ekonomik ve sosyal konulardaki görüşlerini görmezden gelmektedir.. Örneğin; 1999 yılında MHP'nin iktidara gelişini sadece teröre yönelik bir tepki ile MHP'nin denenmemiş bir parti olmasına bağlayanlar, MHP'ye haksızlık etmektedir. Çünkü MHP tabanıyla ve Türk Milletiyle buluşmanın yanı sıra; yolsuzluk ve yoksullukla mücadele konusundaki somut projeleriyle ve "istikrarlı, rekabetçi, büyüyen ve güçlü bir milli ekonomi anlayışıyla" iktidara hazır bir parti olduğunu göstermiştir. Bu çerçevede, MHP Ar-Ge merkezinde birçok konuda çalışma grupları oluşturulmuş ve MHP'nin görüş ve önerilerini içeren onlarca rapor hazırlanmıştır. Örneğin, Türkiye'nin temel ekonomik ve sosyal meseleleri olan enflasyon, tarım-orman, sosyal güvenlik, esnaf-

sanatkâr, enerji, sağlık, eğitim gibi konularda kitaplar ve raporlar hazırlanmış ve kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

MHP'nin siyasi, ekonomik ve sosyal konulardaki görüş ve önerilerinin esası, CKMP'den bu yana değişmemiştir. Bu kapsamda MHP'nin kurucusu olan Alparslan Türkeş'in, Türk milliyetçiliğinin ve Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ün "fikir babası" olan Ziya Gökalp'in ölümünün 50. yılında yaptığı konuşma çok anlamlıdır. Türkeş bu konuşmasında şöyle diyordu: *"Türk milliyetçiliğinin yolu, Ziya Gökalp Bey'den kuvvet alan bir yoldur. Elbette yaşadığımız günler yeni şartlar getirmiştir. Bu yeni şartlara göre prensiplerde bir takım tadiller yapılacaktır. Ama ana temel değişmemiştir: Türkleşmek, İslamlaşmak, muasırlaşmak bugün de değerini muhafaza eden temellerdir..."*

Türkeş'in milliyetçilik anlayışımız için söylediği şeyler, ekonomik görüş ve önerilerimiz için de geçerlidir. MHP'nin ekonomiye ilişkin görüşleri de yeni şartlara göre bazı tadilatlarla uğrasa da Türk Milletini esas alan temeli değişmemiştir. Aynı şekilde 1960'larda kamuoyuna açıklanan<sup>1</sup> "Dokuz Işık Doktrini"nin de esası değişmemiş, zaman MHP'yi haklı çıkarmıştır. Türkiye'nin temel ekonomik sorunları hala aynıdır: *"İstihsal (üretim) ve istihlak (tüketim) dengesizliği!"* Yani üretmeden tüketen, istihdam yaratmayan ve ithalata dayalı bir ekonomik yapı mevcuttur.

Kıscacası; MHP'nin ekonomik, sosyal ve siyasi konularda 1960'lı ve 1970'li yıllarda ortaya koyduğu, sonrasında da dünyanın ve Türkiye'nin gelişen şartlarına göre geliştirdiği görüşler ve sunduğu önerilerin çoğu bugün de geçerliliğini korumaktadır. Alparslan Türkeş'in "Türkiye'nin Meseleleri", "Dokuz Işık" ve "Temel Görüşler" adlı eserlerinde yer alan ekonomiye ilişkin görüşlerine genel olarak baktığımız zaman en önemli boyutunun milli bir iktisat politikası önermesi olduğunu görmekteyiz. Alparslan Türkeş özet olarak, kendi öz şartlarımıza göre ve kendimiz tarafından belirlenen bir milli ekonomi modeli ile kalkınabileceğimizi ve bu çerçevede, üretim ve

<sup>1</sup> Bazı kaynaklarda 2 Haziran 1966 tarihli Milliyet gazetesinin birinci sayfasından verilen ve Alparslan Türkeş'in açıklamalarını içeren *"Türkiye'yi Dokuz Işık Doktrini Kurtarır"* başlıklı habere dayanarak 1 Haziran 1966 günü İstanbul Taksim meydanında kürsüden Dokuz Işık ilkelerini maddeler halinde açıkladığı belirtilmekle birlikte, Milliyetçi Hareket'in tarihine ilişkin kitap ve yayınlar 9 Işık Doktrin'in ortaya çıkışını 27-28 Nisan 1967 tarihinde üniversite öğrencilerine verilen iki seminere dayandırmaktadır. İlkelerin daha sonra detaylandırıldığı dikkate alınırca 1967 yılının genel kabul gören bir tarih olması makul kabul edilebilir.

tüketim arasında ahenk sağlanmasını, tasarrufun teşvik edilmesini ve tasarrufların verimli yatırımlara yönlendirilmesini, bu çerçevede “millet sektörünün” oluşturulmasını, plansız tüketim malı ithalatının azaltılmasını, ihracatın ise tarımdan sanayi mallarına dönüşümünün ve mal çeşitliliğinin sağlanmasını, tüm bunları yaparken de ilimcilik ilkesi gereği, ilim ve teknikten yararlanılması gerektiğini ifade etmektedir.

Türkiye'nin ve dünyanın şartları değişmiş olmakla birlikte, Türkeş'in çerçevesini çizdiği ve somut önerilerle desteklediği milli iktisat politikası, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasını gerçekleştirmede kullanılabilecek temel felsefe olarak hala geçerliliğini korumaktadır. Bu milli iktisat politikası günün gereklerine göre geliştirilerek uygulandığı takdirde, Türkiye'nin önce bölgesinde “lider ülke”, sonra da dünyada “süper güç” olması mümkün hale gelecektir.

Nitekim, bu temel felsefeye uygun olarak hazırlanan seçim beyannameleri ve ekinde yer alan Üreten Ekonomi Programında; Türkiye ekonomisinin kronikleşen temel sorunlarını aşarak rekabet gücü yüksek üretim ekonomisini tesis etmek ve toplumun refah düzeyini artırarak sosyal dokuyu güçlendirmek amacıyla; MHP ülkemizin kendi imkan ve şartları ile doğal ve beşeri kaynaklarını dikkate alan, bağımsız ve milli bir ekonomi programı uygulamaya koyacağını açıklamıştır.

Kısacası, MHP “Türk Milliyetçiliği” fikrine ve “Türk-İslam” ülküsüne dayanan fikir altyapısını koruyarak, daha geniş kitlelerin istek ve beklentilerine cevap vermeye çalışmıştır. Buna paralel olarak temel görüşlerini koruyan MHP, siyasi ve sosyal politikaların yanı sıra, ekonomik politikalarda da güncel gelişmelere göre bazı tadilatlar yapmış ve kamuoyunun bilgisine sunmuştur. Her türlü olumsuzluğa, iktidar baskısına, iç ve dış bölücü mihrakların oyunlarına rağmen doğruları söyleyen ve hep haklı çıkan MHP, TBMM'de değişen sayıda milletvekilleriyle de olsa temsil edilmeye devam etmiş ve Türk milletinin bekası ve refahı için çalışmıştır.

Bu çerçevede; bu çalışmanın amacı CKMP'den günümüze 50 yıldır MHP'nin uyguladığı ekonomi politikaları, ekonomiye ilişkin görüşleri ve önerileri ile mevcut ekonomik programının ayrıntılı olarak incelenmesidir.. Böylece, MHP'nin temel politikalarında, özellikle de ekonomik ve sosyal politikalara ilişkin görüş ve önerilerindeki tutarlılık ve isabetlilik gözler önüne serilecek ve yapıcı, yol gösterici, ilkeli ve sorumlu siyaset anlayışının gereği olarak, seçim beyannamelerinde kamuoyuna duyurduğu ekonomik ve sosyal konulardaki görüş ve önerileri ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

Çalışmamızda, MHP'nin temel ekonomik konulardaki görüş ve önerileri bir silsile içinde sunulacak, Türkiye'nin belirttiği gibi zamana göre yapılan tadilatlar ele alınacaktır. Bu kapsamda öncelikle, milliyetçilik ve ekonomi ilişkisi ele alınacak, ardından Dokuz İşik Doktrininde ekonominin yeri ve önemi ile milli iktisat politikası üzerinde durulacaktır. Daha sonra 1980 sonrasında Muhafazakâr Parti ve Milliyetçi Çalışma Partisi dönemindeki politikalar ve görüşler ele alınacaktır. 1991-1995 döneminde yeniden MHP adının alınmasıyla birlikte yaşanan gelişmeler ise, özellikle 1993 programı ve MHP milletvekillerinin TBMM faaliyetleri kapsamında değerlendirilecektir. 1995-1999 dönemindeki ekonomi politikaları ve görüşler kapsamında ise öncelikle, 1999 seçimleri öncesinde AR-GE Merkezinde ve Parti Okulunda yapılan çalışmalar ele alınacak, sonra da 1999 seçim beyannamesi ve ek çalışmalar değerlendirilecektir. 57. Hükümet döneminde iki deprem ve iki krize rağmen gerçekleştirilen yapısal reformlar ve uygulanan ekonomi politikalarına katkılarının ardından, 2002 yılı seçim beyannamesi ve ekinde yer alan "Ekonomide Toparlanma ve Dönüşüm Programı" olarak ele alınacaktır. 2007 seçim beyannamesinde yer alan görüş ve önerilerin ardından, 2011 yılı seçim beyannamesine özet olarak değinilecektir.

Son olarak, MHP'nin mevcut ekonomi politikası önerileri ve bu konudaki temel görüşleri, 2015 Seçim Beyannamesinin yanı sıra, beyannamenin ekleri olan Üreten Ekonomi Programı ve Toplumsal Onarım ve Dönüşüm Sürecinde Devlet ve Yönetim Reformu, İşsizlik ve Yoksullukla Mücadele Projesi, Borç Sarmalından Çıkış Projesi gibi projelerde yer alan değerlendirmeler ışığında ayrıntılı olarak analiz edilecek ve kamuoyunun bilgisine sunulacaktır. MHP, 2018 seçimlerine AK Parti ile Cumhur İttifakı çatısı altında girdiği için bu seçimlere ait beyanname farklılık içermektedir. Ancak beyannamede de ana felsefeden uzaklaşmadığı görülmektedir. Bu çerçevede, 2018 seçim beyannamesi de özet olarak değerlendirilecektir.

## 2. Milliyetçilik ve Ekonomi

### 2.1. Türkiye'de Ulus Devlet, Milliyetçilik ve Ekonomi

Aslında ekonomi ve milliyetçilik arasındaki ilişki küreselleşmeyle birlikte daha tartışılır hale gelmişse de Türkiye'de bu ilişkiyi Cumhuriyetin kuruluşunda, hatta meşrutiyet döneminde başlayan milliyetçilik tartışmalarında bulabiliriz. Türk milliyetçiliği ideolojisinin gelişiminde önemli bir yeri olan ve Atatürk'ün fikirlerimin babası dediği Ziya Gökalp'in o dönemdeki fikirleri de milliyetçilik ve ekonomi

ilişkisi açısından önemli ipuçları vermektedir. Ziya Gökalp'in anlayışında toplumsal dayanışma (solidarizm) önemli bir yer tutar.<sup>2</sup> Atatürk'e ve MHP'nin kurucusu Alparslan Türkeş'e bu konularda ilham kaynağı olan Ziya Gökalp'in ardından Mümtaz Turhan ve Erol Güngör gibi, siyasi, sosyal ve kültürel değişmeler karşısında Türk milliyetçiliği konusunda önemli eserleri olan düşünürlerin çalışmaları da bu konuda önem taşımaktadır.

Gökalp'ten etkilenen Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı da dayanışmacıdır. Atatürk'e göre; Türk toplumunu teşkil eden köylü, çiftçi, işçi, esnaf, sanatkâr, sanayici, tüccar, serbest meslek mensubu, memur gibi çeşitli meslek ve zümrelerin, aynı milli toplumun birer unsuru olarak sosyal adalete uygun esaslar içinde, ahenkli bir tarzda işbirliği yapmaları gerekmektedir. Bu meslek ve zümreler arasında çıkabilecek uyuşmazlıklar, millet yararını her şeyin üstünde tutarak uzlaştırılmalı ve bağdaştırılmalıdır.<sup>3</sup>

Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasının ardından, milli bağımsızlık ve egemenliğini hayatın her alanında tesis etmeyi hedefleyen Türk Milleti, bu zaferi ekonomik sahada taçlandırmak üzere Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihinde İzmir'de "Türk İktisat Kongresi"ni düzenlemiştir. Lozan Barış Konferansında galip devletlerin dayattığı kapitülasyonlar ve boğazların statüsüyle ilgili şartlara teslim olmayı reddetmemiz üzerine Atatürk'ün talimatıyla heyetin Türkiye'ye dönmesinin hemen ardından, Antlaşma'nın imzalanmasından ise dört ay önce toplanan kongre, ülkenin farklı yerlerinden gelen çiftçi, köylü, tüccar, sanayi ve işçi zümrelerinden 1135 temsilcinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Bu kongre ülkenin kaynaklarının ve ihtiyaçlarının tespitinin yapıldığı bir kongre olmasının ötesinde, milli iktisat politikalarının da temelini atıldığı bir kongre olmuştur. Atatürk 1923'ten itibaren bütün iktisadi gelişmelerle, sanayi planlarıyla ve yatırım programlarıyla bizzat kendisi ilgilenmiştir.<sup>4</sup>

Kısacası, ulus-devletin kuruluşunda ekonominin, daha doğrusu milli bir ekonominin önemini kavrayan Atatürk bunu Türkiye'nin iktisadi aktörlerine aktarmak ve tüm kesimlerin katıldığı bu toplantıdan çıkacak sonucu Lozan Barış Konferansında anlaşmaya yanaşmayan

<sup>2</sup> Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2015, s.135-138.

<sup>3</sup> Turhan Feyzioğlu, *Atatürk ve Milliyetçilik*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1987, s.69.

<sup>4</sup> <http://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/turkiye-iktisat-kongr-esini-acis-soylevi-izmir>

batılı devletlere Türkiye'nin gücünü gösterebilmek için bu kongreyi toplamıştır. Bu Kongre, iktisadi kurtuluş ve tam bağımsızlık hedefinin bir başlangıcı ve milli iktisat tarihimizde önemli bir çıkış noktası olmuştur.

## **2.2. Milliyetçilik, Ekonomi ve MHP**

Milliyetçi Hareket Partisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ideolojisi olan Türk milliyetçiliğinin siyasi temsilcisidir. İşte devletimizin kurucusu olan Atatürk'ün fikirlerimin babası dediği Ziya Gökalp'in görüşlerine büyük önem veren MHP'nin kurucu lideri Alparslan Türkeş, Gökalp'in ölümünün 50. yılında yaptığı konuşmasında şöyle diyordu: "Türk milliyetçiliğinin yolu Ziya Gökalp Bey'den kuvvet alan bir yoldur. Elbette yaşadığımız günler yeni şartlar getirmiştir. Bu yeni şartlara göre prensiplerde bir takım tadiller yapılacaktır. Ama ana temel değişmemiştir: Türkleşmek, İslamlaşmak, muasırlaşmak bugün de değerini muhafaza eden temellerdir..."<sup>5</sup> Gökalp'in ve Türkeş'in dediği gibi, dünyadaki teknolojik yenilikler ile siyasi ve ekonomik gelişmeleri elbette dikkate almalıyız, ancak kendi değerlerimizden de taviz vermemeliyiz.

MHP, Türk siyasi hayatında gelişme ve değişimleri dikkate alan dinamik bir milliyetçilik anlayışını temsil etmektedir. MHP'nin temsil ettiği bu milliyetçilik anlayışı, sadece Türkiye'nin değil, tüm Türk Dünyasının, tüm İslam Âleminin, hatta tüm insanlığın geleceğiyle yakından ilgilenen, gelişmeleri takip eden ve çözüm önerileri üreten ve uygulayan bir anlayıştır. MHP bu çerçevede, 21. yüzyılda önce 2023'te bölgesinde lider ülke olmayı sonrada Türkiye merkezli yeni bir medeniyetin öncüsü olarak, tüm dünyaya daha adil, daha saygın bir düzenin tesisine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Parti programında ve seçim beyannamelerinde de belirtildiği üzere, MHP'nin misyonu; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliğini, birlik ve bütünlüğünü, hak ve menfaatlerini korumak; yüce Türk Milleti'nin milli ve manevi değerleriyle tarihi ve kültürel zenginliklerine sahip çıkmak, inançlı yüksek ahlaklı ve çağın gerektirdiği niteliklere sahip nesiller yetiştirmek; hak ve adaleti, huzur ve güveni her alanda hâkim kılmak; Türkiye'nin onurlu geleceğini inşa etmek; barış, mutluluk ve adaletin hâkim olduğu bir dünya nizamının tesisinde söz sahibi olmasını sağlamak olarak belirlenmiştir.

<sup>5</sup> Alparslan Türkeş, "Türk Milliyetçiliğinin Dayanması Gereken Temeller," *Devlet*, 4 Kasım 1974, s.6-7.

Buna bağlı olarak MHP'nin vizyonu; geniş vatandaş kitlelerinin teveccühünü kazanarak tek başına iktidar olmak, Türkiye merkezli yeni medeniyet ve yeni bir dünya düzeni anlayışıyla, ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik gelişimini ve bilgi toplumuna geçişini sağlayarak ülkemizi, bölgesinde ve dünyada süper güç ve lider ülke konumuna getirmek olarak belirlenmiştir. Daha somut olarak bakarsak, MHP'nin temel vizyonu Türkiye'yi Cumhuriyetin 100. yılı olan 2023'te bölgesinde lider ülke, İstanbul'un fethinin 600. yılı olan 2053'te ise süper güç yapmaktır.

MHP, 5 Kasım 2000 tarihinde yapılan kongresinde Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin bu kongrede yaptığı konuşmaları "Yeni Çağa Bakış" adıyla yayınlamıştır. Konuşmada yer alan şu tespitler MHP'nin bu misyonunu açık bir şekilde ifade etmektedir: "Kuru bir taklitçilik yerine özgün proje ve iddiaların arayışında olmak medeniyet tecrübemizin bize yüklediği bir sorumluluktur. Bütün insanlık ile birlikte ülkemizi de zorlu bir gelecek beklediğine göre, küresel kaderimiz üzerinde söz sahibi olmak hakkımızdır. İnsanlığın yüzyılla yapması gereken adil ve ahlaki bir sözleşmede Türk Milleti'nin de imzası bulunmak zorundadır. Artık, Türk milliyetçiliğinin yeni hedeflerinden biri de budur."<sup>6</sup>

### **3. MHP'nin Ekonomi Anlayışının Temelleri ve Dokuz Işık Doktrininde Ekonomi**

#### **3.1. Milli İktisat Politikası**

Milliyetçi-Toplumcu düzen anlayışına uygun olarak, Türk Milleti'nin çıkarlarına uygun politikaları "Milli İktisat Politikaları" olarak adlandırabiliriz. Milliyetçi Hareket Partisi, CKMP' den bu yana hep milli iktisat politikalarını önermiştir.

MHP'nin kurucusu Alparslan Türkeş, Türkiye'nin Meseleleri adlı eserinde; bir taraftan batılı üretim teknolojilerini ve anlayışını kullanmanın gerekliliğine değinirken, öte taraftan kalkınmanın formülünün yabancılarda değil, içimizde yani özümüzde aramamız gerektiğini ifade etmiştir. Türkeş'e göre; "Hiçbir millet başka milletlerin yapılarına ve şartlarına göre ayarlanmış sistemleri taklit etmekle kalkınamaz. Elbette ki milletler de, insanlar gibi birbirlerinin tecrübelerinden faydalanacaklardır. Ancak, başkalarının yaptığını aynen yaparlar ve kendilerinden bir şey katmazlarsa asla iyi bir sonuç elde edemezler. Bir milletin nasıl kalkınacağı öz şartlarının incelenmesi,

<sup>6</sup> "Yeni Çağa Bakış", MHP Ar-Ge Merkezi, 2002, s.107-108.



memleket imkânlarının doğru bir şekilde değerlendirilmesi, maddi ve manevi yapısının özelliklerine uygun çarelerin araştırılması ile ortaya çıkar. Yabancıların hazırladığı reçetelerden medet ummak, çok defa hastalığın artmasına, hatta Allah korusun ölmesine sebebiyet verir.”<sup>7</sup>

Türkeş’in kendi öz şartlarımıza dönme ve kendi milli politikalarımızı oluşturma konusundaki bu uyarıları ile Atatürk’ün Avrupa’ya endeksli yönetim anlayışına ilişkin uyarıları arasında çok büyük benzerlik bulunmaktadır. Son zamanlarda sıkça duyduğumuz bu uyarıda Atatürk şöyle diyordu: *“Avrupa’nın bütün ilerlemesine, yükselmesine ve medenileşmesine karşılık Türkiye tam tersine gerilemiş ve düşüş vadisine yuvarlanadurmuştur. Artık vaziyeti düzeltmek için mutlaka Avrupa’dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa’nın emellerine göre yapmak, bütün dersleri Avrupa’dan almak gibi birtakım zihniyetler belirdi. Hâlbuki hangi istiklal vardır ki, ecnebilerin planlarıyla yükselebiliriz? Tarih, böyle bir hadiseyi kaydetmemiştir!..”*

Gerçekten de başkalarının planlarıyla ve bize yabancı sistemlerle Türkiye’nin kalkınması ve hak ettiği yeri alması mümkün değildir. Ne Avrupa’nın, ne ABD’nin, ne de IMF’nin reçeteleri bize uymaz. Bu bağlamda, Türkiye’de o dönemde uygulanmaya çalışılan kapitalist ekonomi sistemini de, görünüşte sosyalist aslında komünist olan alternatif sistemi de benimsemediğini söyleyen Türkeş, bu yabancı sistemlerin dışında Dokuz Işık’ın temel felsefesine uygun olarak milli bir kalkınma yolu teklif ediyordu. Çalınma doktrinlerden değil, milli yapımızın ve başkalarına benzemeyen şartlarımızın incelenmesinden doğduğunu söylediği bu yolu Türkeş “Üçüncü Yol” başka bir deyişle “Dokuz Işık Yolu” olarak adlandırmıştı.

Bu yolda izlenmesi gereken politika ise, milli bir iktisat politikası olmalıydı. Türkeş bu konuda şöyle diyor: *“İdareler, kararlarını, milletlerin tercihlerine göre vermelidir. Milletimiz, büyümek isteyen, ekonomik kalkınmanın tamamlanmasını arzulayan bir tercih içindedir. Aciz, isabetsiz iktisat politikalarından vazgeçip, ülkemizin ihtiyaçlarına uygun milli bir iktisat politikasını seçmek zorundayız. Bu iktisat politikası, ekonomik bağımsızlığımızı sağlayıp, dışarıya sınaî ürünler ihraç edebilecek bir politika olmalıdır.”*

Türkeş milli iktisat politikasının temelini tasarrufların teşvikine, sınaî yatırımlara ve ekonomik bağımsızlığa dayandırıyor. Bunun için de milli sanayiye kurmak gerektiğini söylüyordu. Türkiye ekonomisinin temel sorunlarına baktığımızda, söylediklerinin hala geçerli olduğunu

<sup>7</sup> Alparslan Türkeş, *Türkiye’nin Meseleleri*, Milli Hareket Yayınları, İstanbul, 1969, s.32

söyleyebiliriz. Sadece, milli iktisat politikası ve sanayileşme alanında değil, diğer birçok alandaki görüş ve önerileri hala geçerliliğini korumaktadır.

Bölgesel kalkınma ile ilgili olarak, daha 1969 yılında yazdığı Türkiye'nin Meseleleri'nde yer verdiği görüşlere bakınca, önemli bir ufka sahip olduğunu görüyoruz. Sanayileşme ve Doğu Anadolu başlıklı bölümde, sanayileşmenin gelişmiş bölgelere doğru yığılma eğiliminde olduğunu, dolayısıyla bu bölgelere bir nüfus akını olduğunu söyleyen Türkeş, bu sürecin büyük şehirlerde kökünden kopmuş, örf âdetini yitirmiş, ananelerinden ayrılmış yığınlar yarattığını ifade etmiş, bunun da toplumsal afetlere yol açabileceği konusunda uyarıda bulunmuştur. Daha GAP'ın tartışılmadığı bir zamanda, özel bir fon kurarak doğu kalkınmasına derhal başlamayı önermiştir. Bu çerçevede, fonun kaynaklarını ve tanınacak teşvikleri dahi önermiştir. Ayrıca, cazibe merkezleri olarak tarım kentlerinin kurulması önerisi hem bölgesel ekonomik farklılıkların giderilmesi hem de sosyal sorunların çözülmesinde hala tartışılan konulardır. Milli eğitim sisteminde bugün benzer bir şekilde merkezi bir okula taşıma sistemi uygulanmakta ve toplu eğitim verilmektedir.

Yine bugünlerde çok tartışılan dış ticaret açığının önemini daha 1960'ların sonunda vurgulamış ve önlemler alınmasını önermiştir. Özellikle ithalatın kalkınma hedeflerine uygun olarak planlanmasını ve ihracat kalemlerinin çeşitlendirilmesini öneren Türkeş, ayrıca milli üretimde standardizasyon ve kalite kontrolünün önemini daha o dönemde açık bir şekilde ifade etmiştir. Ayrıca, ihracatımızın hammadde ve tarım ürünlerinden işlenmiş madde ve sanayi mamullerine dönüşünün süratle gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmiştir. O'na göre, sanayileşmede hedef, ihracata yönelmiş imalat, özellikle yatırım malları (makine yapan makine) endüstrisi kurmaktır. Başka bir deyişle, sermaye malları veya üretim malları sanayii, yani fabrika yapan sanayii kurulmalıdır. Bugün dış ticaretin sorunlarına baktığımızda, hala benzer sorunları farklı şekillerde yaşıyor olmamız Türkeş'in bu konudaki görüşlerinin de ne kadar isabetli olduğunu göstermektedir. Yani ihracatta istenen mal çeşitliliğine henüz ulaşamamış, yapısal dönüşüm hala tamamlanamamıştır. Birkaç sektörün ağırlığı devam etmekte olup, bu yapı sürdürülebilir ve sağlıklı değildir. İthalatta da hala tüketim malları ithalatı önemli bir yer tutmaktadır. O'nun bu konudaki önerilerinin ne kadar isabetli olduğuna bir başka örnek ise, dış ticareti başıboşluktan kurtarmak için Milli Dış Ticaret Kurumu kurulmasını önermesidir. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 1994 yılı sonunda kurulduğu düşünüldüğünde, bu

konuda ne kadar isabetli öngöründe bulunduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır.<sup>8</sup>

### **3.2. MHP'nin Ekonomi Konusundaki Temel Görüşleri**

MHP'nin ekonomiye ilişkin görüşlerini ayrıntılı olarak ele almadan önce, temel ekonomik kavramlara bakışına ve ekonomi anlayışına göz atmak faydalı olacaktır. MHP fikriyatının sosyo-ekonomik alana ilişkin bakış açısını belirleyen temel kavramlar ve yaklaşımlar arasında önem arz eden iki anahtar kavram, “emek” ve “mülkiyet hakkı” kavramlarıdır. Hem sosyalizmin, hem de liberal kapitalizmin temel sorunlarından birini oluşturan bu iki kavrama yaklaşım tarzı, MHP ideolojisinde yeni bir “sentez”e dönüştürülmüştür. Bu sentezi belirleyen esas, insanı salt bir iktisadi varlık olarak değil, aynı zamanda milli ve manevi değerleri ve amaçları bulunan sosyal bir varlık olarak gören anlayıştır. Liberal kapitalizm ile Marksizm/Leninizme doktrinal anlamda karşı çıkışın altında yatan da budur.

Alparslan Türkeş, iktisadi görüşlerini açıklarken “öncelikli amacın üretimi sürekli olarak çoğaltmak ve niteliğini yükseltmek olduğunu, sanayi ve ticarete taklitçilik yerine yeni buluşlar ve kreasyonun başta gelen ilkeler” olduğunu vurguladıktan sonra, mülkiyet hakkına ilişkin görüşlerini ifade etmiştir.<sup>9</sup> Mülkiyet hakkı ile emeğin taşıdığı mana ve fonksiyonları açısından “kutsal” oldukları; milletin yükselmesinde ve yaşamasında alın terinin ve emeğin çok hassas ve saygın bir yere sahip olduğu kabul edilmektedir. Alın terine saygı, aynı zamanda, tarihi ve dini temelleri olan manevi miraslardan biridir. Aynı şey mülkiyet hakkı için de söylenebilir. Bunun yanında, mülkiyet hakkı ile demokrasi arasında karşılıklı bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Çünkü toplum içindeki sömürü ve yabancılaşmanın temel sebeplerinden biri, mülkiyetin bir kaç kişinin ya da devletin elinde toplanmış olmasıdır. Çözüm, mülkiyetin tabana yayılmasından geçmekte, dolayısıyla iktisat/maliye politikalarının hedeflerinden birinin bu olması gerekmektedir. Bunun aksi, mülkiyetin, hürriyetin teminatı olmaktan çıkarılarak ortadan kalkmalarına hizmet etmeye başlaması olacaktır.<sup>10</sup>

<sup>8</sup> Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Günel “Alparslan Türkeş’in Ekonomi Anlayışı ve Dokuz Işık Doktrininde Ekonomi,” *Lider Türkiye İçin Alparslan Türkeş Vizyonu* içinde, TASAV Yayınları, Ankara 2017, s.281-291.

<sup>9</sup> Cemal Anadol, *Türkeş*, Milyetçi Anadolu Yayınları, s.33.

<sup>10</sup> Bu konuda ayrıntılı tartışma için bkz. Mehmet Nihat ve Emre Cemiloğlu, *Türk Siyasi Hayatında Milliyetçi Hareket: Tarihi Gelişim, Partileşme ve İdeoloji*, Turkuaz Ajans, Ankara, 1995, s. 105-107.

Kısacası, iktisadi hayatta esas olan araçlar ve değerler, tek başına fert olmanın yanında sosyal ve manevi bir varlık olan insan anlayışı, mülkiyet hakkı ve alın terine saygılı serbest teşebbüstür. Bu durumda, devletin hızlı kalkınma ve sanayileşme amacına ulaşmadaki yeri, “yönlendirme”, “teşvik” ve “denetim” şeklinde özetlenebilecek bir konum olmaktadır. Kamu teşebbüsü, stratejik sektörlerde ve madenler üzerinde söz konusu olabilir. Milliyetçilik anlayışı, “şemsiye prensip” rolünü, iktisadi faaliyetlerin sınırını tayin ederek yerine getirir. Bu durumda temel sınır, “millet çıkarlarına aykırı olmamak”tır.

Milliyetçi bakışın iktisadi alandaki bir diğer uzantısı “Millet Sektörü”dür. Bu kamu ve özel sektörün yanında üçüncü bir sektör olarak önerilmektedir. Millet sektörü, milletin altı sosyal dilim esasına göre sahip olacağı sermayenin iktisadi faaliyetlerde yerini alması ve böylece hem siyasi hem de iktisadi alanda milli hâkimiyetin daha çok pekişmesini sağlamayı ifade etmektedir. Başka bir deyişle, bir taraftan siyasi demokrasinin, diğer taraftan da iktisadi demokrasinin geliştirilmesi mümkün olacaktır. Millet sektörü, siyasi temsil anlayışında da olduğu gibi, milli birliğin sağlanmasının, toplumdaki çatışmaların en aza indirgenmesinin, kısaca sosyal barışın teminatı olarak görülmektedir.

Sosyal ve iktisadi alanla ilgili dikkat çeken bir yaklaşım da “Tarım Kentleri” politikasıdır. Tarım Kentleri, birden çok küçük yerleşim birimlerinin (köy, mezra gibi) bulunduğu bölgelerde coğrafi ve iktisadi şartlara göre belirlenecek ve en azından temel kamu hizmetlerinin (idari, sağlık, eğitim v.s.) düzenli ve yeterli olarak götürülebileceği merkezler oluşturmak fikrine dayanmaktadır. Taşrada refahı ve gelişmeyi sağlamanın bir yolu olarak düşünülen “Tarım Kentleri Projesi”nin, şehir hayatını doğrudan etkileyecek bir tarafı da bulunduğu belirtilmiştir. Projenin uygulanmasının tabii bir sonucu olarak hızlı ve düzensiz şehirleşme sorununun çözümü kolaylaşacaktır. Çünkü taşrada tarım kentlerinin gelişmesi şehre göç ihtiyacını azaltacaktır. Bu konunun 1970’lerde CHP yönetiminde “Köy Kent”, 1990’larda DYP-CHP Koalisyon hükümetinde “Merkez Köyler” adı altında tekrar gündeme getirildiği görülmektedir. Bu proje MHP’nin daha sonraki seçim beyannamelerinde yer almış olup, hala önemini korumaktadır.

### **3.3. Dokuz Işık Doktrininde Ekonominin Yeri ve Önemi**

Millet Partisi’nden Cumhuriyet Köylü Millet Partisi’ne (CKMP) kadar gelen parti silsilesi, Milliyetçi Hareket Partisi’nin “ön tarihini” oluşturmaktadır. Millet Partisi, 1948 yılında Mareşal Fevzi Çakmak ve

Osman Bölükbaşı önderliğinde bir grup milliyetçi-muhafazakâr siyasî elit tarafından kurulmuştur. Demokrat Parti iktidarının, Millet Partisi'ni 1954 yılında resmen kapattırmasının ardından, bu partinin eski kurucuları kısa bir süre sonra Osman Bölükbaşı'nın genel başkanlığında aynı yıl Cumhuriyetçi Millet Partisi'ni kurmuşlardır. 1958 yılında Türkiye Köylü Partisi'nin iltihakı üzerine Cumhuriyetçi Millet Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adıyla siyasî hayatını sürdürmeye devam etmiştir.<sup>11</sup>

Dokuz Işık Doktrini 1967'de kamuoyuna açıklanmış olup, CKMP'den MHP'ye geçiş sürecinin, yani kurumsallaşma sürecinin bir ürünüdür. Dokuz Işık Doktrini ile partinin sosyal, siyasi ve ekonomik yapıya, sorunlara ve gelişmelere bakış açısını belirleyen temel prensipler tespit edilmiş ve partinin bu konudaki fikirleri somut hale getirilmiştir. Milliyetçilik, ülkücülük, ahlakçılık, ilimcilik, toplumculuk, köycülük, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik, endüstri ve teknikçilik olmak üzere dokuz maddeden oluşan Dokuz Işık Doktrini'nin aslında tüm maddeleri ekonomik ve sosyal konuları doğrudan veya dolaylı etkilemektedir.

Alparslan Türkeş, Dokuz Işık Doktrinini açıklarken gayesini şöyle ifade ediyor: "Gaye Türk milletini, insanca usullerle, en kısa yoldan, kendi gücüyle ayakta durabilecek, kuvvetli, müreffeh, mutlu, hak ve şereflerine sahip bir millet hâline getirmek ve modern uygarlığın en ön safına geçirmektir."<sup>12</sup> Kısacası, gaye Türk Milletinin kalkınması, gelişmesi ve çağdaş uygarlık seviyesini aşmasıdır. Bu gayeye ulaşmak için "Türk milletini ilimde, teknikte en yüksek seviyeye çıkarıp, çağlar üstünden atlayıp, dünya milletleri arasında şerefli bir yere oturtmak için canla, başla çalışmak" gerekmektedir.

Bu gaye çerçevesinde Türkeş, ekonomik konulara büyük önem vermiştir. O'na göre Türkiye'nin zengin olması, zengin olmak için de sanayileşmesi gerekiyordu. Türkeş'in, Türkiye'nin Meseleleri adlı eserinde değindiği on temel meselenin üçü ekonomiyle doğrudan ilgilidir. Ekonomideki en önemli mesele, "istihsal (üretim) azlığı ve istihlak (tüketim) çokluğudur." Diğer önemli meseleler ise, sanayinin kalkınmamış olması ve bütçe düzensizliği, yani bütçeye verimli yatırım projelerinin değil ölü ve gösteriş için yapılan yatırımların konmasıdır.

Türkeş'in ekonomik, sosyal ve siyasi konularda 1960'lı ve 1970'li yıllarda geliştirdiği görüşler ve sunduğu önerilerin çoğu bugün de

<sup>11</sup> Bkz. MHP web sitesi: <http://www.mhp.org.tr/partimiz/tarihce.php>

<sup>12</sup> Alparslan Türkeş, *Dokuz Işık ve Türkiye*, Hamle Yayınları, s.13.

geçerliliğini korumaktadır. Türkiye'nin Meseleleri, Dokuz Işık ve Temel Görüşler adlı eserlerinde yer alan ekonomiye ilişkin görüşlerine genel olarak baktığımız zaman en önemli boyutunun milli bir iktisat politikası önermesi olduğunu görmekteyiz. Alparslan Türkeş özet olarak, kendi öz şartlarımıza göre ve kendimiz tarafından belirlene bir milli ekonomi modeli ile kalkınabileceğimizi ve bu çerçevede, üretim ve tüketim arasında ahenk sağlanmasını, tasarrufun teşvik edilmesini ve tasarrufların verimli yatırımlara yönlendirilmesini, bu çerçevede "millet sektörünün" oluşturulmasını, plansız tüketim malı ithalatının azaltılmasını, ihracatın ise tarımdan sanayi mallarına dönüşümünün ve mal çeşitliliğinin sağlanmasını, tüm bunları yaparken de ilimcilik ilkesi gereği, ilim ve teknikten yararlanılması gerektiğini ifade etmektedir. Türkiye'nin ve dünyanın şartları değişmiş olmakla birlikte, Türkeş'in çerçevesini çizdiği ve somut önerilerle desteklediği milli iktisat politikası ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasını gerçekleştirmede kullanılabilecek temel felsefe olarak hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Bu milli iktisat politikası günün gereklerine göre geliştirilerek uygulandığı takdirde, Türkiye önce bölgesinde lider ülke, sonra da dünyada süper güç olacaktır.

#### **4. 1969 ve 1977 Seçim Beyannamelerinde Ekonomi**

MHP 1969 yılında kurulduktan sonra girdiği ilk seçimlere ciddi hazırlıkla girmiştir. Bu bölümde, daha önce açıklanan ve önceki bölümde ele aldığımız Dokuz Işık Doktrininde yer alan temel ilkeler çerçevesinde hazırlanan "Memleket ve Dünya Meseleleri" başlıklı seçim bildirgesi ve 1977 seçimleri için hazırlanan "Türk Milleti Uyan!" başlıklı seçim bildirgesi ele alınmaktadır.

##### **4.1. 1969 Seçim Bildirgesinde Ekonomi**

Milliyetçi Hareket Partisi'nin "Memleket ve Dünya Meseleleri" başlıklı 12 Ekim 1969 seçim bildirisi; Türkiye'de ve dünyada yaşanan gelişmelerin kısa bir değerlendirmesiyle başlamakta, ardından da tüm alanları kapsayan 23 maddelik "Temel İnançlarımız" başlıklı bölüm yer almaktadır. 32 sayfalık seçim bildirisinin yaklaşık 20 sayfası ekonomik durum ve tarım ile ilgilidir. Bu, MHP'nin 1969 şartlarında ekonomiye verdiği önemin göstergesidir.

"Temel İnançlarımız" başlığından sonra gelen "Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye için Görüşlerimiz, Gaye ve Hedeflerimiz" adlı bölümde; "Eğitim ve Gençlik", "Adalet Anlayışımız ve Genel Af", "Din Görüşümüz", "Milliyetçilik" ve "Aile" başlıkları altında kısa bilgi verilmektedir. Bu

bölümün son iki maddesi, ekonomiyle ilgili olup, sosyal adalet ve özel teşebbüs başlıklarını taşımaktadır.

Sosyal Adalet başlığı altında; bütün vatandaşların sosyal adalet ilkelerine göre emek, teşebbüs, hizmet ve başarıları ölçüsünde milli gelirden pay almaları öngörülmekte ve bu çerçevede geri kalmış bölgelerin kalkınmasına öncelik verilmektedir. Ayrıca, vergi, yatırım ve harcama politikasının sosyal adalet esaslarına göre düzenleneceği ifade edilmektedir. Özel teşebbüs ile ilgili olarak ise; milli ekonomi alanında kişinin teşebbüs ruhunun, yaratıcı fikrinin korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu iki madde MHP'nin ekonominin temeli olan teşebbüs hürriyetine ve gelirin adil paylaşımına dayanan ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesini amaçlayan bir sosyal adalet anlayışına verdiği önemi göstermektedir.

Bu maddelerden sonra gelen "İş ve İşçi Meseleleri" adlı bölümde; işsizlik, ücretler, sigorta ve kooperatifleşme ile iş emniyeti ve eğitim alt bölümleri yer almaktadır. Burada MHP'nin işsizlik meselesine ne kadar geniş bir açıdan baktığı görülmektedir. O dönemin şartlarında, işsizlik sigortasının ihdasını öngörmesi ve iş güvenliği ve eğitime de seçim bildirgesinde yer vermesi MHP'nin ileri görüşlülüğünün ve meseleye atfettiği önemin göstergesidir.

Bildirgede daha sonra "Ekonomik Durum" ana başlığı altında ekonomi tüm yönleriyle ele alınmakta ve çözüm önerileri sunulmaktadır. Bu çerçevede; "Tasarruf ve Yatırım İstikametleri", "Dengeli Bölgesel Gelişme", "Ticaret", "Mali Politika", "Yabancı Sermaye" bölümlerinde meseleler ve çözüm önerileri ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Özellikle o dönemin şartları dikkate alındığında yabancı sermayeye iki sayfa ayrılması dikkat çekicidir.

Daha sonra "Tarım-Köy ve Köylü Meseleleri" ana başlığı altında tarım ve köy sorunları ayrıntılı olarak ele alınmıştır ve sekiz bölüm halinde çözüm önerileri sunulmaktadır. Bu bölümler şunlardır: "Hukuki Düzen", "Tarımla İlgili Yatırımlar", "Ormancılık, Hayvancılık ve Tarla Tarımı", "Tarımsal Teknolojinin Geliştirilmesi", "Tarım ve Toprak Reformu", "Tarımsal Sanayi ve Pazarlama" ve "Sosyal Düzen". Bu bölümlerin altında da 25 alt bölü halinde tarımın ve köylünün tüm meseleleri bütün boyutlarıyla değerlendirilmiştir.

Burada, tarımla ilgili kısımda yer alan "Hukuki Düzen" başlıklı ilk bölümdeki başlıklara göz atmak MHP'nin meseleye ne kadar geniş bir perspektiften baktığını görmek için yeterli olacaktır. Tarımsal faaliyetlerin ilk şartı olarak, "köylü ve çiftçi emeğinin semerelerini

teminat altına alan ve onu en geniş ölçüde harekete geçiren sosyal ve hukuki düzenin kurulmasını” gören MHP, bu konuda yapacağı ilk işler olarak şu başlıkları sıralamaktadır: köy hudutları, meralar, sular, ormanlar, kadastro ve tapu kayıtları, toprak kullanımı, tarımsal asayiş ve çiftçi mallarının korunması, kiracılık-ortakçılık ve tarım işçiliği, mahsul sigortası, kredi düzeni, istihsal ve pazarlama.

#### **4.2. 1977 Seçim Beyannamesi: “Türk Milleti Uyan!”**

MHP'nin 1977 Seçimleri için hazırladığı beyannamenin başlığı “Türk Milleti Uyan!” şeklindeydi. Beyannamenin sunuşunun başlığı ise “Türk Milletine MHP'nin Senedi...” olarak atılmıştı. MHP iktidara geldiği zaman yapacağı şeyleri sunuş kısmında özetlemiş ve bunu bir senet kabul ederek altına imzalamıştır. Bu kısımdaki on dokuz maddenin on üçü ekonomik ve sosyal konularla ilgilidir. Türk Milletinin dertleriyle başlayan beyannamede, önce bütün toplumsal kesimlerin meseleleri ele alınmakta ve bunların çözümü için “hızlı kalkınma” önerilmektedir. Taklitçiliği reddeden bir anlayışla milli dinamizm ve potansiyeli seferber ederek, Türk Milletini çağlar üzerinden aşırarak, atom ve füze çağına ulaştırmak temel hedef olarak belirlenmiş ve bunun için de “etkili milli planlama” önerilmiştir. Özel sektör, millet sektörü, sermaye piyasası, bankalar, sigortacılık, sosyal güvenlik, dış ticaret, madenler, enerji politikası, sanayileşme politikası, tarım kentleri ve orman köylüleri ayrı başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Bunlardan sonda yer alan sanayileşme politikası, tarım kentleri ve orman köylülerine ilişkin görüşlere özet olarak yer vermek faydalı olacaktır.

Sanayi Politikamız başlığı altında; milli planlama ve iktisadi tedbirlerin ilk hedefinin, Türkiye'nin sanayileşmesini hızlı, dengeli ve sıhhatli bir hale getirmek olduğu belirtilerek, bugüne kadar yürütülen sanayileşme politikasının, Türk sanayisini ithalata, dolayısıyla dışa bağımlı hale getirdiği ifade edilmektedir. Sanayi komplekslerinin bütünlük haline getirilmesi, sanayi üretiminin birbirini tamamlayarak dövize bağımlılığın asgariye indirilmesi temel hedef olarak gösterilmekte; yani “makine yapan fabrika” önerilmektedir. Hemen ardından bunun için gerekli diğer politikalar da belirtilmekte ve şöyle denilmektedir:

*“Çağdaş milliyetçiliğin en önemli şiarı, milli iktisadımızı kendi ayakları üzerinde durdurmaktır. Ancak, milli planlama, iktisadi hayatın yeniden düzenlenmesi, enerji, para, kredi ve eğitim düzeninde savunduğumuz tedbirlerle birlikte uygulanmadıkça,*



*“sırf fabrika yapan fabrika” sloganı tek başına milletimize bir şey kazandırmaz, aksine ağır iktisadi rizikolar davet eder.”*

MHP'nin Dokuz Işık Doktrininden beri savunduğu Tarım Kentleri konusunda ise beyannameye şu hususlara yer verilmektedir:

*“Tarım kentleri, hizmeti, sanayii, iş sahalarına, sosyal ve kültürel gelişmeyi köylünün ayağına götürmek için, Türkiye’de ilk defa tarafımızdan ortaya atılmış ve geniş bir ilgi görmüştür. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından da uygun görülerek, hükümete tavsiye edilmiştir. Tarım kentlerinin hedefi, kalkınmayı köye götürmektir. Bugün gelişmiş sanayi ülkeleri bile, sanayinin belli bölgelerde, nüfusun büyük şehirlerde toplanmasından şikâyetçidir. Çevre ve hava kirlenmesi, belediye hizmetlerindeki, aksama, sosyal ve manevi erozyon, sanayileşmiş ülke insanlarını kırlara yöneltmektedir. Tarım kentleri; hizmeti, sanayi ve iş imkânlarını yakın köyler arasında kurulacak cazibe merkezlerine götürmekle köylümüzü hem şehre göçmek mecburiyetinden kurtaracak, hem de şehirlerdeki bütün imkânlardan ayağına gelmiş olan Tarım Kentlerinde yararlanmasını sağlayacaktır. Böylece köylünün ürünü daha kolay değerlendirilecek, köylü sağlık, eğitim, iş gibi refah ve modern imkânlara kavuşacaktır. Tarım kentleri, bu iktisadi, sosyal ve kültürel faydalarını yanında sosyal adalete de yardımcı olacak, köylerle şehirler arasındaki refah ve kültür farklarını asgarîye indirecektir. Ayrıca gecekondu meselesine, kaynağında bir çare getirilmiş olacaktır. Tarım kentleri Türk köylüsünü kurtaracak tek projedir. Partimizin temel görüşünü teşkil eden MİLLÎ DOKTRİN 9 IŞIK’ta, temel ilkelerden biri olarak KÖYÇÜLÜK ilkesinin kabul edilmiş olması da, partimizin kalkınmada köye ve köylüye verdiği önemi göstermektedir.”*

Çalışanların meseleleri başlıklı bölümde ise; işçi, memur, emekli, esnaf ve sanatkâra ilişkin çözüm önerileri ve sosyal güvenlik meseleleri ayrıntılı olarak ele alınmış, özellikle de işçi ve memur kesiminin sosyal güvenliği ve özlük haklarına ilişkin ayrıntılı öneriler getirilmiştir.

## **5. Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) Döneminde Ekonomi**

Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ilk ciddi sınavı olan 29 Kasım 1987 milletvekili seçimlerinden yüzde 2.91 oy alarak çıkmış, daha sonra toparlanma sürecine girmiş ve yeni parti programının da kabul edildiği 27 Kasım 1988 tarihinde yapılan kongrenin ardından 26 Mart 1989 mahalli idare seçimlerinde oyunu yüzde 4.2’ye yükseltmiştir. Bu dönemde MÇP’nin ekonomiye ilişkin görüşleri parti programından

ziyade, tüm konulardaki görüşlerini içeren eğitim programına ilişkin yayında çok daha ayrıntılı olarak yer almaktadır.

MÇP tarafından hazırlanan eğitim programı, partinin tüm konulardaki görüşlerini içeren ayrıntılı bir çalışma niteliğindedir. Ekonomik konularda da 1960'larda başlayan anlayışın esas itibarıyla devam ettirildiği görülmektedir.<sup>13</sup> "Ekonomik ve Sosyal Kalkınma" başlıklı bölüm ülkemizin kalkınma sorununun tespitinden sonra, çözüm için gerekli her türlü vasıtaya sahip olduğumuzu, çözümün milli bir iktisat politikasından geçtiğini belirtmektedir. Daha sonra kalkınmanın ikinci unsuru olan tasarruf ve yatırımın önemi anlatılmakta ve milliyetçi toplumcu ekonomi modeli öngörülmektedir. Bu kapsamda, önceki bölümlerde de değindiğimiz "millet sektörü" üzerinde durulmakta, tüm altı toplumsal dilimi içine alan "Toplum Güvenliği Kurumu" kurulması önerisi de tekrarlanmaktadır.

Ekonomik ve sosyal kalkınmaya ilişkin temel gelişmelerden sonra; milli iktisat politikası, millet sektörü, sermaye birikimi, altı sosyal dilim ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Diğer hususlar, esas itibarıyla Dokuz Işık Doktrini'nde ve Türkiye'nin Meseleleri'nde yer alan fikirlerin devamı niteliğinde olduğu için burada daha fazla üzerinde durulmayacaktır. Ancak Milli İktisat Politikası çerçevesinde değinilen bazı konular dikkat çekici olduğu için kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Türk Milleti'nin kültür, değer ve inançları göz önüne alınarak ortaya çıkartılan bu politika; milliyetçi, demokratik, gelişmeci, toplumcu bir iktisadi ve sosyal düzen kurmayı amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşmak için de Türk ekonomisinde bir dizi hukuki, iktisadi ve mali reform yapılması gerekmektedir.

Reformun hedefleri ta o zamandan üretime yönelik ve sektörel bir teşvik sisteminin öngörüldüğünü göstermektedir. Üretim hedefleriyle birlikte istihdamın artırılmasına da önem verilmektedir. Bu çerçevede, geniş istihdam özelliği olan projelere öncelik verilmesi, mevcut işletmelerin kapasitelerinin artırılması, vardiya düzenlemesi yolu ile hem üretim kapasitesinin artırılması hem de işgücü istihdamının sağlanması hedeflenmektedir.

Yine Türkiye için önemli olan tarım sektörünün de güçlenmesine önem verilmekte, bu amaçla sanayi ile tarım arasındaki girdi-çıkı ilişkisinin yeniden belirlenmesi, tarımda makineleşmenin ve ihracata dönük üretim fazlasının özendirilmesi öngörülmektedir. Eğitim

<sup>13</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Milliyetçi Çalışma Partisi, *Eğitim Programı*, s.79-84.

programının sonuç bölümünde ise tarımsal problemlere karşı çözüm olarak “Tarım Kentleri” kurulması önerilmektedir. Mezraların fazla olması, ayrıca çiftçi ve köylü eğitimi için merkezi köyler kurularak buralarda teknik, ekonomik, sosyal konularda eğitim merkezleri kurularak suya ve suyla gelen kültüre yöre halkının hazırlanmasını öngören program GAP’ın önemine değinmekte, sadece bölgeyi ve Türkiye’yi değil, tüm dünyayı ilgilendiren bir proje olduğunu belirtmektedir.<sup>14</sup>

Milli İktisat Politikasının diğer önemli bir unsuru “Millet Sektörü”dür. Ülkemizin içerisinde bulunduğu iktisadi ve sosyal şartların bir gereği, Türk milliyetçiliği ideolojisinin de tabii bir sonucu olarak ortaya çıkan millet sektörü hem ekonomik sömürüyü ortadan kaldırmayı, hem de sosyal adaletsizliği yok etmeyi amaçlamaktadır. Millet sektörü, sermaye birikimini toplum içerisindeki altı sosyal dilimin tasarrufları ile gerçekleştirecektir. İşçiler, memurlar, esnaf ve sanatkârlar, köylüler, işverenler ve serbest meslek sahiplerinden oluşan bu altı sosyal dilimin tam istihdam ve azami tasarruf yoluyla ortaya çıkaracağı sermaye birikimi sanayi yatırımlarına dönüştürülecektir. Kısacası, Alparslan Türkeş’in önerdiği ve MHP’nin belgelerinde yer alan millet sektörü hem ekonomik hem de sosyal sorunlara çözüm olarak düşünülmüş ve bugünkü sosyal güvenlik anlayışından daha ileri bir anlayış benimsenmiştir.

## **6. Yeniden MHP Dönemi: 1993 Parti Programı ve 1995 Seçim Beyannamesi**

1991 seçimlerinde TBMM’de temsil edilme hakkını elde eden Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP), 24 Ocak 1993 tarihinde yapılan kongrede yeniden Milliyetçi Hareket Partisi adını alarak faaliyetlerine devam etmiştir. 1991-1995 döneminde önce MÇP, 1993’ten sonra da MHP grup kuracak sayıda olmadığı için genel kurul çalışmalarında milletvekilleri şahısları adına söz alarak, yasama faaliyetlerine katkıda bulunmaya çalışmışlardır. Ekonomi politikalarına ilişkin görüşlerin daha çok tartışıldığı bütçe görüşmelerinde de benzer durum söz konusu olmuş, milletvekilleri lehte ve aleyhte şahısları adına söz almaya çalışarak muhalefet görevlerini yerine getirmeye gayret etmişlerdir. Bu konuşmalarda Genel Başkan Alparslan Türkeş genellikle daha çok siyasi konular ile uluslararası ilişkiler konularına değinmiştir. Bazı milletvekilleri de bakanlıkların bütçeleri üzerine söz alarak görüşlerini belirtmişlerdir. Ancak, konuşma süreleri çok sınırlı

<sup>14</sup> Bkz. Milliyetçi Çalışma Partisi, *Eğitim Programı*, s.125-126.

olduğu için, daha çok bölgelerinin sorunlarına ve bakanlıkların politikalarına değinmişlerdir. Örneğin, 1993 yılı bütçesi görüşülürken Kayseri milletvekili Osman Develioğlu Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Kayseri milletvekili Seyfi Şahin Devlet Planlama Teşkilatı, Erzurum milletvekili Rıza Müftüoğlu Başbakanlık ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı bütçeleri üzerine söz alarak görüşlerini belirtmişlerdir. Bu çerçevede, Rıza Müftüoğlu'nun Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile ilgili görüşleri dikkate çekicidir. Dış ticaretin önemine değinen Müftüoğlu, Hazine birimiyle dış ticaret biriminin birbirinden ayrılması gerektiğini ve ayrı bir Dış Ticaret Müsteşarlığı kurulması gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim daha sonra bu öneri hayata geçirilmiş ve iki ayrı müsteşarlık kurulmuştur.

1994 yılı bütçesi görüşmeleri sırasında oyunun rengini belirtmek üzere söz alan Alparslan Türkeş, 1994 bütçesinin temel rakamlarına değindikten sonra, Türkiye ekonomisinin yaşadığı bütçe açığı ve borç sorununa dikkat çekerek, bunalımdan çıkış için çare önermiştir. 1994 krizinin ayak sesleri altında, 24 Aralık 1993 tarihinde yaptığı bu konuşmada Türkeş, çözüm olarak tüm partilerin siyasi çekişmeleri bir tarafa bırakarak destekleyecekleri 3-5 yıl süreli bir milli mutabakat programı, başka bir deyişle milli uyum programı önermiştir. Nitekim Ocak 1994'te belirginleşen krizin ardından 5 Nisan 1994 tarihinde Hükümet köklü bir istikrar programı uygulamaya koymuştur.

1995 yılı bütçe görüşmeleri sırasında yaptığı konuşmada Türkeş yine önemli bir tespit ve öneride bulunuyordu. Uluslararası arenada ekonomik gücün önemine değinen ve bütçeyi değerlendiren Türkeş, ekonomide yeni bir devrin açılması gerektiğini, bunun da finansın ön plana çıkarıldığı bir devir olması gerektiğini vurgulamıştır. Türkeş bu çerçevede şöyle diyordu: "Yeni finans politikasıyla özel teşebbüsü hızlandıracak, yatırımları ve üretimi çoğaltacak, ihracatı artıracak, özetle ekonominin bütün dengelerini kuracak yeni bir döneme girmek mecburiyetindeyiz. Ekonomik kalkınma stratejilerinin tespitinde, finans politikasını öne çıkarmanın dünyadaki gelişmeler açısından da büyük önemi vardır."

Kısacası, 1991-1995 dönemi MÇP ve MHP olarak grup kuracak sayıya ulaşamadığı için, milletvekillerinin ve Türkeş'in buldukları fırsatları değerlendirerek yaptıkları konuşmaların dışında görüşlerini yeterli düzeyde anlatma imkânı bulamadıkları bir dönem olmuştur. Ancak, yukarda da bazı örnekleri verildiği üzere önemli bazı ekonomik önerilerde bulunmuşlar ve bunlar sonra hükümet tarafından uygulanmıştır. MHP'nin bu dönemdeki ekonomiye ilişkin görüşleri,

1993 yılında kabul edilen yeni parti programında ayrıntılı şekilde yer almıştır.

### **6.1. 1993 Programında Ekonomi**

MÇP'den yeniden MHP'ye dönüştükten sonra 24 Ocak 1993 tarihinde yapılan kongrede kabul edilen ve Türkiye ve dünyadaki gelişmelere göre güncellenen program, MHP'nin ekonomiye ve siyasete bakışını ayrıntılı şekilde yansıtmaktadır. “Temel Görüşler, Hedefler ve İlkeler”den oluşan birinci bölümün dışında dokuz bölümün yer aldığı programın beş bölümü iktisadi ve sosyal politikalara ilişkindir. Milli iktisat politikasının temelini çizildiği ve ayrı ayrı politikaların açıklandığı üçüncü bölümün ardından, milli tarım politikası, çalışma hayatının düzenlenmesi politikası, bilim araştırma ve teknoloji politikası ve çevre koruma ve geliştirme politikası bölümleri yer almaktadır. Ayrıca, uluslararası ilişkiler ve dış politika başlıklı son bölümde de dış ekonomik ilişkilere yer verilmektedir.

Programın “Temel Görüşler, Hedefler ve İlkeler” başlıklı birinci bölümünün, Ülkü ve Hedefler başlıklı ilk altbölümü, yani programın ilk paragrafı MHP'nin ana ülküsünü tanımlamaktadır. “Hür ve bağımsız bir şekilde Türk Milletinin maddi ve manevi kalkınmasını en kısa zamanda, en kısa yoldan gerçekleştirmek; ilimde ve teknikte araştırmacı ve üretici gücünü ortaya koyan, her türlü terör ve sosyal anarşiyi yenerek engelleri aşan, sosyal ve iktisadi refahı adaletle bölüşen, bütünleşmiş bir toplum olmasını sağlamak; milletimizi çağın kudretli, itibarlı, gelişmiş ve önder toplumlarından biri yapmak; devlet ve milletimizi tarih sahnesinde edebi kılmak” şeklinde ifade edilen ana ülkü, esas itibarıyla ekonomik ve sosyal hedeflere işaret etmektedir.

Yine birinci bölümün son altbölümü olan “Kalkınma ve Yücelme Yolu: Dokuz Işık Milli Doktrini” başlıklı bölümde Dokuz Işık Doktrininin özü anlatılmakta ve bunun kalkınmaya katkısı ele alınmaktadır. Dokuz Işık Milli Doktrininin MHP'nin gerçekleştirmeyi amaçladığı, büyük ve güçlü Türkiye'nin adil ve milli devletin, mutlu ve müreffeh Türk Milletinin tedavi ve kurtuluş reçetesi olacağı belirtilerek “ne liberal-kapitalizmin, ne komünizmin, ne de taklitçi, batıcı, milletimizin tarihine, geleneklerine özüne aykırı fikir sistemlerinin işe yaramayacağı, ancak yüzde yüz yerli ve milli bir yol olan, tamamen milletimizin şartlarından tarihinden, geleneklerinden, özünden yola çıkılarak düzenlenmiş olan Dokuz Işık Doktrininin çare olabileceği belirtilmektedir.

Programın MHP'nin ekonomi politikaları açısından en önemli bölümü, hem 1960'lardan beri süregelen görüşleri içermesi, hem de

1990'ların sonu ve 2000'li yıllardaki temel ekonomik hedef ve politikalara ışık tutması açısından, "Milli İktisat Politikası" başlıklı üçüncü bölümdür. Bu bölüm, "Güçlü, Dinamik ve İstikrarlı Bir İktisadi Yapı," "Milli İktisat Politikasının Genel Esasları," "Milli İktisat Politikasının Hedefleri ve Sanayileşme," "Enerji ve Tabii Kaynaklar," "Mülkiyetin Yaygınlaştırılması ve Millet Sektörü," "Tüketicinin Korunması," "Dış Ekonomik İlişkiler ve AT" ve "Bütçe ve Vergi Politikası" başlıklı sekiz bölümden oluşmaktadır.

Bu çerçevede, MHP'nin uygulayacağı milli iktisat politikasının esasları, maddi ve manevi temelleri; Milli Doktrin Dokuz Işık'ta ortaya konulan ilkelerden oluşmaktadır. Milli iktisat politikasının; milli kültür, milli ve manevi değerler, ahlak ve adalet, zihniyet dünyamız, tutum ve davranış özelliklerimiz gibi millet hayatı içerisinde yer alan tüm milli unsurları dikkate alması öngörülmektedir. "Milli iktisat politikası, milli, demokratik planlama anlayışı ile ileri teknoloji ve verimlilik ilkeleri içinde üretim artışını hedef alacaktır. Çünkü bir milli ekonomi için vazgeçilmez ilke daha çok ve daha etkili üretmek olmalıdır. Ancak üretilen mal ve hizmetlerin gelir grupları arasında adil dağılımı da önem taşımaktadır."<sup>15</sup> Sonuç olarak, Milliyetçi Hareket Partisi milli iktisat politikası esasları içerisinde Türk ekonomisinde, toprak mülkiyetinden KİT'lerin reorganizasyonuna, mali sistemden adli sisteme, bankacılıktan vergilendirmeye kadar hukuki ve mali alanlarda bir dizi reformu gerçekleştirme kararında olduğunu ifade etmektedir.

## **6.2. 1995 Seçim Beyannamesinde Ekonomi**

MHP'nin temel görüş ve ilkeleri ile başlayan 1995 seçim beyannamesi tüm alanlarda bir yeniden yapılanmayı öngörmektedir. Bu çerçevede; siyasette, ekonomide, toplumsal alanda, eğitim, kültür ve bilimde ve dış politikada yeniden yapılanma ele alınmakta ve bu konularda ayrıntılı önerileri sunulmaktadır.<sup>16</sup> Serbest piyasa ekonomisi içinde sermayenin tabana yayılmasını ve fırsat eşitliğini ön planda tutan bir ekonomi politikası öngören ekonomide yeniden yapılanma bölümünde, öncelikli konular olarak dengeli kalkınma, enflasyonla mücadele, adil vergi sistemi ve kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması olarak belirlenmiştir. Yüksek kalkınma, işsizliğin önlenmesi, bilgi çağına ulaşılması için gerekli kaynağın ülkede mevcut olduğu ve kayıt dışı ekonominin meşru zemine oturtulmasıyla kaynak açığının da büyük ölçüde azaltılacağı ifade edilmiştir.

<sup>15</sup> Bkz. Milliyetçi Hareket Partisi Programı, 4 Ocak 1993, s.36-37.

<sup>16</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. MHP Seçim Beyannamesi, 24 Aralık 1995, s.7-16

Bu temel görüşlerden sonra, önceki seçim beyannamelerinde olduğu gibi “milli ekonomi politikası” anlayışına değinilmiş ve bu çerçevede öncelikli konular ve çözüm önerileri sunulmuştur. Milli ekonomi politikasının; sınıf ve zümre hâkimiyetine fırsat vermeden milletimizi bir bütün olarak kavrayan, herkese hareket ve teşebbüs hak ve hürriyetini tanıyan bir temel düzen üzerine oturtulması öngörülmektedir. Milli ekonomi politikasında bir yandan dünya ile ticari entegrasyonun, diğer yandan da kendi ihtiyaç ve çıkarlarımızın göz önüne alınacağı belirtilerek, insan iktisadi bir varlık olarak kabul edilmekle birlikte Türk Milletine karşı olan mesuliyetin de asla ihmal edilmeyeceği ifade edilmektedir.

MHP'nin Türk ekonomisini rayına oturtabilecek ve ülkeyi içinde bulunduğu durumdan kurtarabilecek tecrübeli ve nitelikli kadrolara sahip olduğu belirtilerek, bu konularda çalışmalar yapmak üzere kurmuş olduğu “Araştırma ve Planlama Merkezi” bünyesinde 48 adet komisyonun çalışmalarını sürdürdüğü ve MHP iktidarında yürürlüğe konulacak olan ekonomik programın en ince detaylarına kadar hazırlıklarının yürütüldüğü ifade edilmiştir.

“Toplumsal Alanda Yeniden Yapılanma” bölümünde de ekonomik ve sosyal konularda görüşler ileri sürülmektedir. Sosyal güvenlik ile ilgili olarak kurumsal ve yapısal değişiklik önerilerinin yanı sıra, işsizlik sigortasının getirileceği taahhüt edilmektedir. Gelir dağılımındaki dengesizliğin giderilmesi hususunda ekonomik önlemlerle ilişkilendirilmektedir. Bu çerçevede; vergi reformu, özelleştirmede çalışanlara ve halka öncelik, tarım kentleri, risk sermayesi, ihtisas bankaları, kayıt dışının kayıt altına alınması, işsizlik sigortası, mesleki eğitim, yetişkin eğitimi gibi araçlar kullanılarak sermayenin tabana yayılmasının sağlanacağı, rantiyeciliğin önleneceği ve sosyal adaletin tesis edileceği belirtilmektedir.

## 7. 1997-2002 Döneminde Ekonomi Politikaları

MHP'nin kurucusu Başbuğ Alparslan Türkeş'in ölümünden sonra 6 Temmuz 1997'de yapılan ikinci Olağanüstü Kongre'de Devlet Bahçeli, MHP'nin ikinci Genel Başkanı olmuştur. 13 Kasım 1997'de yapılan olağan kongre ile geçiş süreci tamamlanmış ve Devlet Bahçeli yeniden MHP'nin genel başkanı seçilmiştir.

MHP Lideri Devlet Bahçeli, daha 9.8.1997 tarihinde gerçekleştirdiği Türkiye'nin Meseleleri ile ilgili basın toplantısında ekonomiye ilişkin çözüm önerilerini açıklayarak “Yoksullukla Mücadele,” “Yolsuzlukla Mücadele” ve “Tarım Kentleri” projelerinin gerekliliğine değinmiş,

daha sonra bu konular 1999 ve 2002 seçim beyannameleri ve ek çalışmalarda ayrıntılı olarak yer almıştır. 1997-2002 dönemindeki ekonomi politikaları ve görüşler kapsamında, bu bölümde öncelikle, 1999 seçimleri öncesinde AR-GE Merkezinde ve Parti Siyaset Okulunda yapılan çalışmalar ele alınacak, sonra da 1999 seçim beyannamesi ve ek çalışmalar değerlendirilecektir.

### **7.1. 1997-1999 AR-GE Merkezi ve Siyaset Okulu Çalışmaları**

Bu dönemde öncelikle 'MHP Siyaset Okulu' açılmış ve 'Araştırma Geliştirme Merkezi' oluşturulmuştur. MHP'nin ve Ülkü Ocaklarının geleneğinde her zaman parti içi eğitim ve eğitimciler olmuştur. 1995 seçimleri öncesinde de "Araştırma ve Planlama Merkezi" oluşturulmuş ve 48 ayrı komisyon çalışmalar yapmıştı. Ancak MHP tarihinde ilk kez akademisyenlerden ve bürokratlardan oluşan bir kadroyla sistemli ve disiplinli bir çalışma ortamı için ilk defa ayrı bir bina tahsis edilmiş ve uzun süreli ve ayrıntılı çalışmalar yapılmaktaydı. Araştırma-geliştirmeye ve eğitime verilen öneme paralel olarak, 1998 yılında Hazine'den alınan yardımın yüzde 30'u okul, yüzde 15'i de AR-GE için ayrıldı. Araştırma-geliştirme faaliyetlerine ve eğitim çalışmalarına 600 kadar akademisyen, bürokrat ve deneyimli politikacının katkısı sağlandı. AR-GE'nin ilk çalıştığı konular, bilim ve teknoloji, enerji, enflasyon ve çözüm yolları, sosyal güvenlik sistemi, yükseköğrenim politikası, özelleştirme politikaları, kültür politikaları, Diyanet İşleri Başkanlığı ve din hizmetleri politikası, milli çevre politikası, milli tarım-orman politikası oldu. Bu konularda araştırmalar yapıldı, çözüm yolları üzerinde çalışıldı.

Kısacası, 1999 seçimleri öncesinde MHP çok planlı ve disiplinli bir hazırlık dönemi geçirmiş ve hazırlanan yayınları kamuoyuna takdim ederek görüşlerini Türk Milleti ile paylaşmıştır. MHP tabanı ve Türk Milletiyle buluşmanın yanı sıra; yolsuzluk ve yoksullukla mücadele konusundaki somut projeleriyle ve "istikrarlı, rekabetçi, büyüyen ve güçlü bir milli ekonomi anlayışıyla" iktidara hazır bir parti olduğunu göstermiştir. Bu çerçevede AR-GE Merkezinde birçok konuda çalışma grupları oluşturulmuş ve MHP'nin görüşleri ve önerilerini içeren onlarca rapor hazırlanmıştır. Örneğin Türkiye'nin temel ekonomik ve sosyal meseleleri olan, enflasyon, tarım-orman, sosyal güvenlik, esnaf-sanatkar, enerji gibi konularda kitaplar hazırlanmış ve kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

1980 ve 1990'lı yıllarda Türkiye'nin önemli ekonomik sorunlarından biri olarak karşımıza çıkan enflasyonun nedenlerine ve önlenmesine dair çözüm yollarını içeren ciddi bir çalışma olan "Türkiye'de



Enflasyonun Sebepleri ve Çözüm Yolları” adlı kitap enflasyonun teorik boyutunun yanı sıra, nedenleri, gelişimi ve zararlarını ele almakta sonra da kısa ve uzun vadeli çözüm önerileri sunmaktadır. Kısa vadeli tedbirler arasında; “güven ve istikrarın temini”, “toplumsal uzlaşma,” “kamuda israfın ve harcamaların azaltılması,” “etkin borç yönetimi” gibi hususlar yer almaktadır. Uzun vadeli tedbirler olarak da “vergi reformu ve vergi idaresinin modernize edilmesi,” “bütçe harcamalarıyla ilgili yasal düzenleme,” “rekabeti koruyan, sosyal boyutu olan özelleştirme,” “sosyal güvenlik reformu,” “Merkez Bankası bağımsızlığı,” “Mali Sektör Gözetim Kurumu kurulmasını öngören mali piyasalar reformu,” “Yeni Türk Lirası ve sıfır atma” gibi o dönemde öngörülen tedbirler yer almış ve bunların çoğu 57. Hükümet döneminde uygulamaya konulmuştur.

Yine o dönemde MHP Siyaset Okulu’nda verilen dersler kapsamında hazırlanan “Türkiye’nin Ekonomik Sorunlarına Yaklaşım” adlı kitapçıkta da ekonominin tüm alanlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Kitapçıkta, “Ekonomik Model ve Teşebbüs Hürriyeti,” “Ekonomik Politikanın Esasları,” “Kamu Kesimi Finansmanı,” “Özelleştirme ve Millet Sektörü,” “Vergi Reformu,” “Enflasyonla Mücadele,” “Tasarruf-Yatırım Politikası,” “Yabancı Sermaye,” “Finansal Piyasalar ve Bankacılık,” “Sanayileşme,” “Enerji,” “Madencilik,” “Tarım, Hayvancılık, Su Ürünleri, Orman,” “Ulaştırma ve İletişim,” “Turizm,” “Dış Ekonomik İlişkiler” ve “Bilim ve Teknoloji” konularında ayrıntılı değerlendirmeler yapılmakta, MHP’nin çözüm önerileri de sunulmaktadır. İlk iki bölümde MHP’nin öngördüğü ekonomik model ve ekonomi politikasının esaslarına değinilmektedir. Ekonomi politikasının temeli, milli toplumsal yararı ve dolayısıyla ferdi refah ve mutluluğu da gözetilen ve dengeleyen tam rekabet pazarını araç olarak kabul eden bir ekonomik modele dayandırılmaktadır.

Öte yandan Türkiye’nin köklü sorunlarından olan ve ekonomik sorunların büyümesinde de önemli rolü olan sosyal güvenlik sorununu tüm boyutlarıyla ele alan “Yirmibirinci Yüzyılda Türk Milli Sosyal Güvenlik Sistemi” adlı kitap da çok geniş kapsamlı olarak hazırlanmıştır. Dünyadaki gelişmeleri ve Türkiye’deki sosyal güvenlik sisteminin sorunlarını ayrıntılı olarak ele alan kitapta, sosyal güvenlik sisteminin çağın gereklerine uygun olarak yeniden yapılandırılmasının gereği üzerinde durulmakta ve ayrıntılı önerilere yer verilmektedir.

Diğer önemli bir çalışma ise, günümüzde stratejik ve ekonomik önemi daha da artan enerji meselesine ilişkin olarak hazırlanan çalışmadır. “Enerji ve Enerji Kaynaklarımız” başlıklı çalışmada,

yenilenemeyen madensel ve petrol enerji kaynaklarının yanı sıra, jeotermal, hidrolik, güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilen enerji kaynakları ile biyomas ve nükleer enerji gibi bütün kaynaklar ayrıntılı olarak incelenmiş ve tam 61 madde halinde uygulanacak politikalar sıralanmıştır.

Türkiye’de önemli bir yeri olan tarım, hayvancılık ve ormancılığımıza ilişkin olarak da o dönemde önemli çalışmalar yapılmıştır. Öncelikle “Yirmibirinci Yüzyılda Türk Milli Tarım-Orman Sistemleri” adlı kitapta Türk tarımı tüm boyutlarıyla ele alınmış, sonra da hayvancılığımıza dair meseleler üzerinde durulmuştur. Kitapta ayrıca ormancılık ve kırsal kalkınmaya ilişkin de ayrıntılı analizler yer almıştır. Bu kitap, “MHP Milli Tarım-Orman Politikaları” adlı kitapçıkla tamamlanmış ve tarım, hayvancılık, ormancılık, kırsal kalkınma ve yasal ve idari reformlara ilişkin olarak MHP’nin politika önerileri ayrıntılı olarak kamuoyunun takdirlerine sunulmuştur.

Sonuç olarak, MHP Araştırma-Geliştirme Merkezinde oluşturduğu çalışma grupları aracılığıyla ülkenin tüm sorunlarına ilişkin ayrıntılı çalışmalar yaparak ve teşkilatını hem bu konularda hem de siyasi ve sosyal konularda önemli bir eğitim sürecine tabi tutarak 1999 seçimleri öncesinde çok iyi bir hazırlık dönemi geçirmiştir. Tüm bu konulara ilişkin çözüm önerileri ve politikalar derli toplu olarak 1999 Seçim Beyannamesinde yer almıştır.

## **7.2. 1999 Beyannamesinde Ekonomi Anlayışı**

1999 Seçim Beyannamesinin, 1995 Beyannamesine göre daha kapsamlı ve daha farklı formatta hazırlandığı ilk bakışta göze çarpmaktadır. Seçim sürecinde MHP’nin Dünya’da ve Türkiye’deki gelişmelere bakışını özetleyen MHP Genel Başkanı Dr. Devlet Bahçeli’nin kapsamlı önsözüyle başlayan beyannamede, MHP’nin temel görüşleri ve temel ilkelerine ilişkin bölümler de genişletilmiştir. “Nasıl Bir Ekonomi” başlıklı bölümde, MHP’nin ekonomiye bakışının esasları belirtilmiştir.<sup>17</sup> Temel ilkeler arasında yer alan “Güçlü Ekonomi” bölümünde ise ekonomik düzen anlayışının esas unsurları ele alınmıştır.<sup>18</sup>

Bu temel görüş ve ilkelerden sonra, MHP’nin uygulayacağı ekonomik politikalar ve hedefleri ayrı bir bölüm olarak beyannamede yer almaktadır. Uzun vadede, Cumhuriyetin 100. Yıldönümünü kutlayacağımız 2023 yılında, ülkemizin başta ekonomik olmak üzere, sosyal,

<sup>17</sup> Maddelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Lider Türkiye’ye Doğru, MHP Seçim Beyannamesi, 18 Nisan 1999, s:25-26.

<sup>18</sup> Bkz. Lider Türkiye’ye Doğru, MHP Seçim Beyannamesi, 18 Nisan 1999, s:33-34.

siyasal, bilimsel ve teknolojik ve benzeri bütün sorunlarını çözerek, dünyanın önde gelen ülkelerinden birisi olmasını kendisine vizyon edinen MHP; bu amaca ulaşmak için günlük ve acil olarak çözümlenmesi gereken sorunlara ilişkin kısa ve orta vadeli çözüm programını da kamuoyuyla paylaşmıştır.

Bu çerçevede, ekonomik sorunların acil olarak çözümlenmesini sağlamak üzere, 2000-2002 yıllarını içeren orta vadeli “Toparlanma ve Dönüşüm Programı” hazırlanmıştır. Bu programda fiyat istikrarı ile birlikte hızlı bir büyümenin sağlanması ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi birlikte ele alınmıştır. Bu kapsamda, vatandaşlarımızın mustarip olduğu ekonomik, sosyal ve idari sorunların bileşiminden meydana gelen “Yoksullukla Mücadele” ve “Yolsuzlukla Mücadele” Projeleri, somut çözüm önerilerini kapsayacak şekilde milletimizin onayına sunulmuştur.

Böylece, bir yandan toplumsal dayanışma artırılırken, diğer yandan Türk insanının gelir düzeyi yükseltilerek, çağa uygun bir hayat seviyesi elde edilmesinin ve “Lider Ülke Türkiye” idealine ulaşılmasının sağlanması hedeflenmiştir. 1999 yılı şartlarında Türk ekonomisinin en öncelikli sorunlarından olan bütçe açıklarının azaltılması için uygulanacak vergi ve harcama politikalarına ilişkin ayrıntılı önerilerle başlayan bu bölüm, yine kamu açıkları açısından önemli olan işletmeciler KİT’ler, kamu bankaları ve özelleştirme politikalarına ilişkin değerlendirmelerle devam etmektedir.

Öncelikle kamu vicdanını rahatsız eden şaibeli özelleştirmelerin önüne geçilmesi için, idari ve yasal düzenlemelerin yapılması amacıyla, 1999 yılının sonuna kadar özelleştirmeye ara verilmesi, yılsonuna kadar altyapısı tamamen bitirilecek özelleştirme programının üç yılda tamamlanması hedeflenmiştir.<sup>19</sup> Özelleştirmenin ardından; para politikası ve Merkez Bankası, enflasyonla mücadele, tarım kesimi, teşvik ve yabancı sermaye, esnaf ve sanatkârlara yönelik politikalar ayrıntılı olarak ele alınmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Sosyal hedef ve politikalar bölümünde ise, hem ekonomik hem de sosyal boyutu olan konular olarak; işsizlikle mücadele, gelir dağılımı, sosyal güvenlik ve sosyal yardım politikaları ele alınmıştır.

### **7.3. 57.Hükümet Döneminde Uygulanan İktisat Politikaları ve MHP’nin Katkısı**

18 Nisan 1999 tarihinde yapılan seçimlerin ardından, 28 Mayıs 1999 tarihinde, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, MHP Genel Başkanı Devlet

<sup>19</sup> Bkz. Lider Türkiye’ye Doğru, MHP Seçim Beyannamesi, 18 Nisan 1999, s:64.

Bahçeli ve ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz arasında imzalanan 57. Hükümet'in Koalisyon Protokolünde ekonomiye ilişkin olarak; "Hükümetimiz, ülkemizin ekonomik kalkınmasını istikrarlı bir büyüme temeline dayandıran, sosyal devlet anlayışı ile gelir dağılımındaki adaletsizliği düzelteren, refahı topluma yayan, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltan, kaynakları etkili ve verimli kullanan rekabetçi bir pazar ekonomisi anlayışını esas almaktadır." deniliyordu. Bu anlayışa uygun olarak, uyumlu ve uzun süreli bir koalisyon döneminde gerçekten de köklü önlemler alındı ve yapısal reformlar gerçekleştirildi.

Uzlaşma ve atılım hükümeti olarak tanımlanan 57. Hükümet yılların çözümsüzlüğüne terk edilmiş olan sosyal ve ekonomik sorunları çözerek, huzur ve güven ortamında yaşanabilir bir ülke olarak Türkiye'yi hazırlamayı hedefleyen bir anlayış benimsemiştir. 57. Hükümetin en uzun ömürlü koalisyon hükümeti olmasında önemli payı olan MHP ise, ülkenin birçok meselesine el atan, uyum ve kararlılıkla çalışan siyasi kültüre yeni katkılar sağlayan bir anlayış sergilemiştir.

MHP'nin ilkeli ve seviyeli siyaset anlayışıyla Türk demokrasisine kazandırdığı yapıcı ve sorumlu yönetim yaklaşımının katkısıyla, 57. Hükümet, geçmişte yaşanan kısır çekişmelerin aksine, uzlaşma yolu ile büyük atılımlar gerçekleştirmiştir. Hükümetin hızlı çalışma ve karar alma sürecinin TBMM çalışmalarına da yansıtılması, kısa sürede reform niteliğinde düzenlemeler yapılmasına imkân sağlamıştır. Nitekim, Haziran 1999-Temmuz 2002 döneminde, daha önceki hükümetler döneminde gündeme dahi getirilemeyen, başta demokratikleşme, kamu yönetimi, bankacılık, tarım, sosyal güvenlik, gümrük, enerji ve telekomünikasyon olmak üzere birçok alanda köklü ekonomik, sosyal ve siyasi düzenlemeler yapılmıştır.

Bu dönemde; yaşanan iki büyük deprem ve ekonomik krizlere rağmen, Türkiye'nin uzun yıllardır bekleyen ve kangren haline gelmiş sorunlarına çözümler üretilmiştir. Bu çerçevede, MHP koalisyon şartlarının elverdiği ölçüde, her zaman olduğu gibi millet menfaatleri ve milletin refahı için gerekli olan politikaların uygulanmasına öncülük etmiş ve yapıcı ve uzlaşmacı bir anlayışla birçok sorunun çözülmesine katkı sağlamıştır. Ekonomide de kriz öncesinde ve sonrasında IMF ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde programlar uygulanmıştır.

57. Hükümet özellikle 2001 krizi sonrası başta bankacılık ve finans alanındaki reformlar olmak üzere, ekonominin temellerini güçlendirecek birçok reforma imzasını atmıştır. 58 ve 59. Hükümetlerin en

büyük şansı siyaseten maliyetleri ödenmiş bir reform ortamı devralmış olmasıdır. Yeni gelen hükümet krizlere karşı dayanıklılığı artırılmış, hesapları şeffaflaştırılmış, görev zararları tasfiye edilmiş, rekabet gücü artırılmış, Merkez Bankası bağımsız ve etkin bir şekilde görev yapacak hale getirilmiş, bankacılık sistemi disipline edilmiş, sosyal güvenlik sisteminde önemli düzenlemeler yapılmış, daha birçok konuda yapısal önlemler alınmış ve istikrar kazandırılmış, dolayısıyla temel ekonomik göstergeleri iyileşme trendine giren bir ekonomi devralmıştır.

57. Hükümet döneminde öncelikle bankacılık ve finans alanında önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Bankacılığın yanı sıra, enerji ve telekomünikasyon sektöründe piyasalarının düzenlenmesi amacıyla yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede; enerji piyasasının düzenlenmesi amacıyla Elektrik Piyasası Kanunu ve Doğal Gaz Piyasası Kanunu çıkarılmış, Enerji Piyasası Kurumu kurulmuştur. Ayrıca, telekomünikasyon sektöründe reform niteliğinde düzenlemelere gidilmiştir. Sektörü düzenlemek ve denetlemek üzere özerk statüde Telekomünikasyon Kurumu kurulmuştur.

Yatırım ortamının iyileştirilmesi konusunda da 57. Hükümet önemli adımlar atmış, "Türkiye'deki Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı" uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda, reel sektörlerin yükünü hafifletmek ve istihdamı teşvik etmek amacıyla kanun çıkarılmıştır. Bunların yanı sıra, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu ve Endüstri Bölgeleri Kanunu çıkarılmıştır.

Kamu proje stokunun rasyonalizasyonu amacıyla, proje stokunun gözden geçirilerek yeniden önceliklendirilmesi, mali kaynaklar ile uyumlu sayıya indirilmesi ve böylece kamu proje stokunun optimum düzeyde tutulmasına yönelik çalışmalar tamamlanmıştır.

Kamu kurumlarında daha rekabetçi, şeffaf ve etkin bir ihale sisteminin sağlanmasına yönelik olarak ve Birleşmiş Milletler ile Avrupa Birliği standartlarıyla uyumlu yeni bir Kamu İhale Kanunu çıkarılmış ve Kamu İhale Kurumu kurulmuştur.

Vergide sadeleştirme politikası çerçevesinde, özel tüketim vergisi (ÖTV) uygulamasına geçilerek, 16 adet vergi, fon ve harç kaldırılmıştır. ÖTV kapsamına giren her malın bir defa vergilendirilmeleri öngörülmüş, ikinci el alımlar vergiden istisna edilmiştir.

Bütçe ve harcamalara ilişkin önemli çalışmalar yapılmıştır. Öncelikle, uluslararası standartlara uygun yeni bir bütçe sınıflandırmasına yönelik çalışmalar tamamlanmıştır. Ayrıca, harcamacı kurumların politika oluşturma kapasitelerini güçlendirmek, uygula-

yacakları politikaların maliyetlendirilmesini sağlamak amacıyla stratejik planlama uygulamasına geçilmesinin ilk aşaması olarak Stratejik Planlama Kılavuzu hazırlanmıştır. Uluslararası standartlara uygun bir kamu mali yönetimi ve kontrol sisteminin oluşturulması, bütçe birliğinin sağlanması, bütçe hazırlama ve uygulama sürecinde etkinliğin, malî saydamlık ve hesap verebilirliğin artırılması amacıyla Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu tasarısı hazırlanmıştır. Kamu harcamalarında etkinliği sağlamak ve şeffaflığı artırmak amacıyla Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu hariç bütçe içi fonların tamamı (69 fon) kapatılmış, döner sermayelerin sayısı da azaltılmıştır.

57. Hükümet sosyal güvenlik alanında da yıllardır yapılamayan reformlar yapmış, çok önemli bir sorun olan sosyal güvenlik açıklarının azaltılması yolunda önlemler almıştır. Özelleştirme ile ilgili olarak da özelleştirmeye ve uluslararası tahkime ilişkin anayasal altyapı oluşturulmuştur. Ayrıca, özelleştirme sonucu çalışanların mağdur olmaması için, Özelleştirme Sosyal Destek Projesi uygulamaya konulmuştur.

Tarım sektörünün sorunlarının çözümü için de başta doğrudan gelir desteği, tütün ve şeker piyasalarını düzenlemek üzere kurullar kurulması ve kooperatiflerle ilgili yasal düzenlemeler olmak üzere önemli reformlar gerçekleştirmiştir.

#### **7.4. 2002 Seçim Beyannamesi ve Ekonomi Programı**

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin ardından uygulanan istikrar programları henüz tam olarak etkisini göstermeden ve sonuçları alınmadan, özellikle AB konusunda ve idam cezalarının kaldırılması konusunda yaşanan tartışmaların da etkisiyle erken seçime gidilmek zorunda kalınmıştır. MHP'nin bu dönemdeki ekonomi anlayışı 3 Kasım 2002 Seçim Beyannamesi ve ekinde yer alan Ekonomide Toparlanma ve Dönüşüm Programı kapsamında değerlendirilecektir.

“21. Yüzyılda Dünya ve Türkiye” başlığı altında küreselleşmeye ve getirdiği sorunlara bakışı yansıtan değerlendirmelerle başlayan beyanname; küresel huzur ve istikrarın yolunun güçlü millî devletlere dayalı insani bir dünya düzeninden geçtiğini belirtmektedir. Küresel ekonomi imparatorlukları ve sivil toplum kuruluşlarının, güç ve yetkileri kendilerinde topladığı, dolayısıyla güçlü millî devletlere olan ihtiyacın giderek arttığı belirtilmekte ve küreselleşme sürecinin ahlaki ve insani değerleri daha çok içermesine katkı sağlaması milliyetçilik ve insanlık anlayışının bir gereği sayılmaktadır.

Daha sonra MHP'nin 57. hükümet döneminde yaptıkları ve yeni dönemde yapacaklarına değinilmekte ve ekonomi politikaları

konusundaki temel yaklaşım şöyle özetlenmektedir: “Başta kamu yatırımları olmak üzere, yatırımların yüksek teknoloji gerektiren ve katma değeri yüksek mal ve hizmet üreten alanlara yöneltilmesini öngören bir sanayileşme stratejisi ile istikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme yapısının tesisi ile rekabetçi piyasa ekonomisini ve özel teşebbüsü esas alan, kaynakların rasyonel kullanıldığı, yeterli yatırım ve üretimin sağlandığı, adil bir gelir bölüşümünün tesis edildiği, dünyadaki ilk 10 ekonomi arasında yer aldığımız hakkaniyetli ve istikrarlı bir ekonomik düzenin oluşturulması hedeflenmektedir.”

Temel Görüş ve Hedeflere ilişkin bölümde ise yine güçlü ekonomiye vurgu yapılmaktadır. Bu çerçevede; MHP devlet teşebbüsünün değil, özel teşebbüsün esas olduğu istikrarlı, rekabetçi ve hakkaniyetli bir piyasa ekonomi politikasını savunmaktadır. Ayrıca, Türk girişimcisinin dünya ekonomisinde söz sahibi olabilmesi için Türk firma ve markalarının küresel düzeyde rekabet gücü kazanmasına stratejik bir önem atfetmektedir.

Ekonomiye ilişkin ayrıntılı görüşler ve çözüm önerileri “Ekonomik Hedef ve Politikalar” bölümünde yer almaktadır. Bu bölüm “Orta Vadeli Makroekonomik Amaç, Hedef ve Politikalar,” “Sosyo-Ekonomik Amaç, Hedef ve Politikalar” ve “Uzun Vadeli Ekonomik Gelişme Stratejisi” olmak üzere üç altbölümden oluşmaktadır. “Orta Vadeli Makroekonomik Amaç, Hedef ve Politikalar,” altbölümünde ele alınan ilk konu Makroekonomik Çerçeve konusudur. Buna göre; istikrarsız ekonomik büyüme, kronik yüksek enflasyon, bozulan gelir dağılımı, sürekli artan kamu açıkları, sürdürülemez boyutlara ulaşan kamu borç stoku gibi ülkemiz ekonomisinin içinde bulunduğu temel sorunları aşabilmek amacıyla MHP “Ekonomide Toparlanma ve Dönüşüm Programı” adlı dört yıllık bir ekonomik program uygulayacağını beyan etmiştir. Bu programda yer alan bütün hususlar daha kısa şekilde 2002 seçim beyannamesinde yer almıştır.

Makroekonomik çerçeveden sonraki altbölümde Fiyat İstikrarı, Maliye Politikasına ilişkin altbölümde ise Genel Hükümet Bütçesi, Vergi Politikası, Borç Yönetimi Politikası, KİT ve Özelleştirme Politikası ile Kamu Yatırım Politikasına ilişkin görüş ve öneriler yer almaktadır. “Para-Kur ve Mali Sisteme İlişkin Politikalar” altbölümünde Para ve Kur Politikası ile Mali Sisteme İlişkin Politikalara yer verilmektedir. Sonraki bölümlerde ise; Dış Ticaret ve Ödemeler Dengesi, Doğrudan Yabancı Sermayenin ve Özel Sektör Yatırımlarının Özendirilmesi ile Sektörel Hedef ve Politikalara ilişkin görüşlere yer verilmiştir.

Ekonomiye ilişkin ikinci bölüm olan Sosyo-Ekonomik Amaç, Hedef ve Politikalar bölümünde “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, İşsizlikle ve Yoksullukla Mücadele,” “Esnaf ve Sanatkâra Yönelik Politikalar,” “Tarım Kesimine Yönelik Politikalar” ve “Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklarının Azaltılması” başlıkları yer almaktadır. İstikrarlı bir ekonomik büyüme ve güçlü üretim ekonomisi tesis edilmek suretiyle; üreten, istihdam yaratan ve üretilen değerden bu süreçte yer alan her kesimin katkısı ölçüsünde adil pay almasını sağlayan bir sosyal refah düzeni oluşturmak temel amaç olarak belirlenmiştir. Bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi için (1999 beyannamesinde de olduğu gibi) bölgelerin, illerin ve ilçelerin özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik düzeyleri, temel sorunları ve potansiyellerinin belirlenmesine yönelik bütün ülke genelinde bölge planları ve il gelişme planlarının hazırlanması önerilmektedir.

Beyannamenin ekonomiye ilişkin üçüncü bölümü ise “Uzun Vadeli Ekonomik Gelişme Stratejisi”dir. 2023 yılını hedefleyen uzun vadeli stratejinin temel amacı, ülkemizin çağdaş değerlere sahip, küresel düzeyde etkili ve dünya hasılasından daha fazla pay alan “lider ülke” konumuna yükseltilmesidir. Dünya standardında üreten, gelirini adil paylaşan, insan hak ve hürriyetlerini güvenceye alan, küresel düzeyde etkili bir dünya devleti olmak uzun vadeli stratejinin temel hedef alanlarıdır. Bilgi toplumuna dönüşümün sağlanması, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, bölgesel ve küresel düzeylerdeki kararlarda etkin söz sahipliği de uzun vadeli gelişme stratejisinin amaçlarını oluşturmaktadır. Bu kapsamda, ileri teknoloji kullanan, katma değeri yüksek, uluslararası standartlara uygun ve iç kaynakları harekete geçiren bir üretim yapısı hedeflenmektedir. Özetle; Türkiye’nin, 2023 yılına kadar yıllık ortalama yüzde 7 dolayında büyüme hızı sağlaması, kişi başına gelirini 2023 yılında 20 bin dolar düzeyine yaklaştırması ve dönem sonunda dünyanın ilk on ekonomisi arasına girmesi hedeflenmektedir.

Programda tüm bu hedefleri gerçekleştirmek üzere ekonomi yönetiminde yeniden yapılanma öngörülmektedir. Beyannamenin bir diğer eki olan “Toplumsal Dönüşüm Sürecinde Devlet ve Yönetim Reformu” projesinde de yer alan bu yeniden yapılanma ile ekonomiye ilişkin politikaların ve uygulamaların halen değişik bakanlıklar ve müsteşarlıklar bünyesinde oluşturularak uygulanmasından kaynaklanan koordinasyonsuzluğu gidermek amacıyla, Maliye Bakanlığı ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığıyla birlikte ekonomi yönetimi ile ilgili işlevlerin yürütülmesinden sorumlu bakanlık olarak Ekonomi



Bakanlığının kurulması öngörülmektedir. Ayrıca, düzenleme ve denetleme kurumlarıyla, koordinasyon kurullarının da reorganizasyonu ve tek çayı altına toplanmaları öngörülmektedir.

## **8. 2007 Seçim Beyannamesi ve Üreten Ekonomi Programı**

### **8.1. 2007 Seçim Beyannamesinde Ekonomi**

MHP'nin 22 Temmuz 2007 seçimlerine ilişkin beyannamesi esas olarak 2002 beyannamesiyle benzer formattadır. Ancak, bu beyanname başlığundan itibaren farklı bir bakış açısıyla hazırlanmıştır. 2007 Seçim Beyannamesinde değişen ve gelişen şartların ortaya çıkardığı bazı konulara ağırlık verilmiştir. 2007 Beyannamesindeki önemli bir yenilik de daha önceki beyannamelerde yer alan temel görüşler bölümüne kurumsallaşmanın bir göstergesi olan "misyon ve vizyon" eklenmesidir.

Bu misyon ve vizyona uygun olarak, sonraki bölümde yer verilen ve 2023 yılını hedefleyen uzun vadeli gelişme stratejisinin temel amacı ise; ülkemizin, dünya standardında üreten, gelirini adil paylaşan, insan hak ve hürriyetlerini güvenceye alan, bilgi toplumuna dönüşümün sağlandığı, toplumun yaşam kalitesinin yükseltildiği, küresel düzeyde etkili ve ekonomide dünyanın ilk 10 ülkesinden biri olan "lider ülke" konumuna yükseltilmesidir. Bu amaçlara ulaşmada, devletin yeniden yapılandırılarak etkinleştirilmesi, toplumun eğitim ve sağlık düzeyinin yükseltilmesi, gelir dağılımının adil hale getirilmesi, bilim, teknoloji ve yenilik yeteneğinin güçlendirilmesi, yeni teknolojilerin geliştirilmesi, altyapı hizmetlerinde etkinliğin artırılması ve çevrenin korunarak ekonomik ve sosyal yapıda dönüşümün gerçekleştirilmesine büyük önem atfedilmektedir.

Bu bölümün ardından; Demokrasinin Gelişimi ve Kurumsallaşması, Adalet, Milli Savunma, Asayiş, Terörle Mücadele, Yolsuzluklarla Mücadele, Kamu Yönetimi, Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Koruma gibi diğer alanlardaki görüş ve önerilerin ardından, İşsizlikle Mücadele, Esnaf ve Sanatkârlar, Tarım Kesimi, Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklarının Azaltılması, Kentleşme, Konut ve Çevre, Bilim ve Teknoloji gibi ekonomik ve sosyal hayatı etkileyen konulara yer verilmiştir. Daha sonra tüm ekonomik konuların ayrıntılı olarak ele alındığı Ekonomik Hedef ve Politikalar bölümünden sonra, Sosyal ve Kültürel Politikalar ve Dış Politika bölümleri yer almaktadır. Ekonomik hedef ve politikalar sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak tartışılacağı için burada yer verilmeyecektir.

## 8.2. Üreten Ekonomi Programı

MHP'nin 2007 beyannamesinin ekinde yer alan dokümanların tamamı doğrudan ya da dolaylı olarak ekonomiyle ilgilidir. Ancak ekonomiye ilişkin görüşlerin doğrudan yer aldığı ekonomi programının adının "Üreten Ekonomi Programı" olması önceliğin üretimde ve bunu gerçekleştirecek ekonomik yapıda olduğunu göstermektedir. MHP, istihdam yaratmayan ve vatandaşın refahına yansımayan büyüme, bozulan gelir dağılımı, sürdürülemez boyutlara ulaşan borç stoku, yüksek dış ticaret ve cari işlemler açıkları, yüksek reel faiz, gerçekçi olmayan kur politikası, ithalat bağımlısı üretim ve ihracat, giderek yabancılaşan bir finans sektörü, sıcak paraya ve dış borçlanmaya dayanan kırılğan yapıyı ülkemizin kronikleşen temel sorunları olarak kabul etmektedir. Bu sorunları aşarak; rekabet gücü yüksek üretim ekonomisini tesis etmek ve toplumun refah düzeyini artırarak sosyal dokuyu güçlendirmek amacıyla; MHP ülkemizin kendi imkân ve şartları ile doğal ve beşeri kaynaklarını dikkate alan bağımsız ve milli bir ekonomi programı" uygulamayı hedeflemiştir. Bu programla sıcak paraya dayalı finansal ekonomiden reel ekonomiye, yani üretim ve yatırıma dayalı bir ekonomi anlayışına geçiş öngörüldüğü için program "Üreten Ekonomi Programı" olarak adlandırılmıştır.

2008-2012 dönemini kapsayan beş yıllık "Üreten Ekonomi Programı" makul ve ulaşılabilir hedefler öngörmektedir. Makro-ekonomik model çerçevesinde yapılan hesaplamalar programın hedeflerinin gerektirdiği mali yükümlülükleri de kapsamaktadır. Programda yer alan hedeflere göre, beş yıllık sürenin sonunda ortalama yüzde 7 büyüyen, kişi başına milli geliri 10 bin dolara yaklaşan, yıllık 700 bin istihdam yaratan, işsizlik oranı yüzde 7'lere düşmüş, cari işlemler açığının GSMH'ye oranı yüzde 5'e, kamu borç stokunun GSMH'ye oranı ise yüzde 35'e düşmüş, enflasyonu yüzde 3'lerde istikrar kazanmış, 200 milyar dolar ihracat yapan, istikrarlı ve güçlü bir Türkiye öngörülmektedir.

2002 beyannamesinde olduğu gibi, burada da uzun vadeli bir gelişme stratejisi benimsenmiştir. 2023 yılını hedefleyen uzun vadeli stratejinin temel amacı, ülkemizin çağdaş değerlere sahip, küresel düzeyde etkili ve ekonomide dünyanın ilk 10 ülkesinden biri olan "lider ülke" konumuna yükseltilmesidir. Dünya standardında üreten, gelirini adil paylaşan, insan hak ve hürriyetlerini güvenceye alan, toplumun yaşam kalitesi yükselmiş, bilgi toplumuna dönüşmüş bölgesel ve küresel düzeylerdeki kararlarda etkin söz sahibi olan bir Türkiye uzun vadeli gelişme stratejisinin temel hedefidir.

Programın ekonomik sorunlara ilişkin bölümleri en öncelikli sorun olan Büyüme ve İstihdam bölümüyle başlamaktadır. Daha sonra Para Politikası ve Fiyat İstikrarı, Bütçe Politikası, Vergi Politikası, Borç Yönetimi Politikası, Kamu Yatırım Politikası, KİT ve Özelleştirme Politikası, Mali Sisteme Yönelik Politikalar, Dış Ticaret ve Ödemeler Dengesi, Doğrudan Yabancı Sermayenin ve Özel Sektör Yatırımlarının Özendirilmesi, Esnaf-Sanatkâr ve KOBİ'lere Yönelik Politikalar, Tarım Orman ve Hayvancılık Politikaları, Sektörel Hedef ve Politikalar, Teknoloji, Ar-Ge ve Yenilikçilik, Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarının Azaltılması, Sosyal Destek Projeleri ve Ekonomi Yönetiminde Yeniden Yapılanma bölümleri yer almaktadır. İstihdam ve işsizlikle mücadeleye ilişkin somut öneriler İşsizlikle Mücadele Projesi'nde, ekonomi yönetiminde yeniden yapılanma ise Toplumsal Onarım ve Dönüşüm Sürecinde Devlet ve Yönetim Reformu içinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Bir kalkınma stratejisi olarak, mutlak yoksulluğu giderecek, göreceli yoksulluğu azaltacak ve yoksul kesimleri ortalama refah seviyesine yaklaştıracak iktisadi ve sosyal politikaların uyum içinde uygulanmasını temel ilke kabul eden MHP; istikrarlı bir ekonomik büyüme ve güçlü üretim ekonomisi tesis edilmek suretiyle üreten, istihdam yaratan ve üretilen değerden bu süreçte yer alan her kesimin katkısı ölçüsünde adil pay almasını sağlayan bir sosyal refah düzeni oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede MHP tüm sosyal kesimleri dikkate alan sosyal destek projeleri uygulanmasını öngörmektedir. Yardıma muhtaç, yaşlı, kimsesiz, güçsüz, özürlü ve özel ilgiye muhtaç vatandaşlara yönelik olarak halen farklı Bakanlıklar ve Kuruluşlar tarafından yürütülmekte olan sosyal yardım ve sosyal hizmet programları, çağdaş ve entegre bir sistem olarak tek çatı altında yeniden yapılandırılması hedeflenmektedir. Mahalli idarelerin, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının uygulamaya koyacakları sosyal yardım ve sosyal hizmet programlarının özendirilmesi gerektiğini savunan MHP, temel ihtiyaçlar ile eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin yoksul kesimler için ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını sağlamayı taahhüt etmektedir.

Uygulamaya konulacak sosyal politikaların neden olacağı gelir ve harcama artış ve azalışlarına ilişkin verilere Üreten Ekonomi Programında ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Toplumun yoksulluk sınırı altında yaşayan kesiminin, başta eğitim, sağlık ve temel gıda olmak üzere, zaruri ihtiyaçlarını yeterli nitelik ve nicelikte karşılayamadığını ifade eden MHP, sosyal devlet olmanın bir gereği olarak, toplumun yoksul kesimlerinin devlet tarafından desteklenmesi gerektiğini

savunmaktadır. Bu kapsamda, Programda yer alan sosyal destek projeleri için yapılacak harcamaların mali boyutu, 2008 yılı fiyatlarıyla 11,9 milyar YTL olarak hesap edilmiştir.

Özet olarak, Milliyetçi Hareket Partisi'nin ortaya koyduğu Üreten Ekonomi Programı, daha etkin kamu hizmetinin yanı sıra, yoksul kesimlerin gözetildiği, üretim ve yatırımın özendirildiği, borçlanma maliyetinin düşürüldüğü, cari açığın azaltıldığı, kamu harcamalarında israf ve usulsüzlüğün önlenildiği, kayıt dışı ekonominin azaltıldığı bir yapı öngörmektedir. Sonuç olarak, MHP tek başına iktidarında toplumun bütün kesimlerinin refahının arttığı, herkesin ileriye güvenle baktığı, ekonomik birimlerin aynı amaç uğrunda aynı yönde hareket ettiği ve bütün toplumun "Lider Ülke Türkiye" hedefine inandığı bir ekonomiyi tesis etmeyi hedeflemektedir.

## **9. 2011 Seçim Beyannamesi: 2023'e Doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi**

### **9.1. 2011 Seçim Beyannamesinde Üç Dönem İktidar Hedefleri**

MHP'nin 2011 Seçim Beyannamesi "2023'e Doğru Yükselen Türkiye Sözleşmesi" nde, toplumumuzun tüm kesimlerine ait sorunlarının aşılması için öngörülen ekonomik-sosyal yaklaşımlar, destekler ve yardımlar; sağlık, vergi, sigorta primleri; yatırım ve üretimin desteklenmesi konularında öngörülen düzenlemeler 100 başlık altında "Milliyetçi Hareket Sözü ve Senedi" olarak 31 Ocak 2011 tarihinde MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli tarafından milletimizin takdir ve değerlendirmesine sunulmuştur.

Kendi milli değerleri ve tarihi ile barışık, sorun çözme kabiliyeti olan, etkin bir devlet düzeni kurmuş, ülkenin kaynaklarını seferber edecek milli bir ekonomi modeli uygulamaya koymuş ve küresel sistemde saygın konuma gelmiş güçlü bir Türkiye'nin, 21'inci yüzyılda, dünya siyasetinde ve ekonomik hayatta söz sahibi olması hedeflenmiştir. En az üç iktidar dönemini kapsayan program çerçevesinde; MHP'nin tek başına iktidarında, Türkiye'nin küresel güç olması amaçlanmıştır. 2007 Seçim Beyannamesi'nde yer alan beş yıllık tek başına iktidar hedefinden farklı olarak 2011 Beyannamesi'nde 2023 Lider Ülke vizyonuna uygun olarak üç dönemlik ardı ardına MHP iktidarı planlanmış ve ona göre hedefler belirlenmiştir.

*Birinci MHP İktidarı: Onarım ve Toparlanma Dönemi (2011-2015)*

*İkinci MHP İktidarı: Gelişme, Bütünleşme ve Atılım Dönemi (2015-2019)*

*Üçüncü MHP İktidarı: Bölgesinde ve Küresel Planda Güç Merkezi  
Lider Ülke Türkiye'ye Ulaşma Dönemi (2019-2023)*

İleri teknoloji kullanan, yenilikçiliği, verimliliği ve istihdamı gözeten, rekabet gücü yüksek üretim ekonomisini tesis etmek ve sosyal dokuyu güçlendirmek amacıyla; MHP, 2007 yılı itibarıyla tasarlanarak süregelen, ülkenin kendi imkân ve şartları ile doğal ve beşeri kaynaklarını dikkate alan bağımsız ve milli "Üreten Ekonomi Programı"nı geliştirmeye devam ederek 2011 beyannamesinde de programa geniş yer vermiştir. Programının ayrıntıları 2015 yılı beyannamesine ilişkin bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

**9.2. Ekonomik ve Sosyal Destekler ve Yardımlara İlişkin Taahhütler**

MHP'nin her beyannamesinde ekonomik ve sosyal politikalara yer verilmekle birlikte, 2011 beyannamesinin ekinde yer alan her kesimin sorunlarına ilişkin somut önerilerin ve her sosyal kesim için somut rakamsal maddi desteğin açıklanması bir ilk olmuştur. "100 Söz" olarak açıklanan taahhütler; yoksulluk ve işsizlikle mücadele, çalışanlar, emekliler, çiftçiler, esnaf ve sanatkârlar, engelliler, kadın ve çocuklar, gençler ve öğrenciler, güvenlik güçleri, şehit yakınları ve gaziler, muhtarlar, iş dünyası, sağlık gibi kesimlerle ilgili yüz ayrı taahhüdü içermekteydi. Ayrıca, öngörülen taahhütlerin bütçeye getireceği toplam yük ve bu yükün hangi kaynaklardan karşılanacağı da ayrıntılı olarak "Milliyetçi Hareketin Sözü ve Senedi" olarak kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Öngörülen 73,5 milyar liralık taahhütlerin mali boyutu 23 ayrı kalem olarak ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Seçim Beyannamesinde vaat edilen program, proje, ekonomik-sosyal yardım ve destekler için öngörülen toplam 73.5 milyar liralık maliyetin kaynak öngörüsü ise dokuz ana başlıkta verilmiştir. Bu taahhütlerin açık bir şekilde paylaşılmasının yanı sıra tüm detaylarla ilgili ayrıntılı bir çalışma yapılmış ve ekonominin makro dengeleri bu çalışmalarda dikkate alınmıştır.

**10. 2015 Seçim Beyannamesi: Huzurlu ve Güvenli Gelecek**

**10. 1 Kasım 2015 Seçim Beyannamesinde Ekonomi**

7 Haziran 2015 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimi sonuçlarına göre bir hükümet kurulamaması nedeniyle tekrar seçim kararı alınmış ve 1 Kasım 2015 tarihinde seçimler yeniden seçime gidilmiştir. MHP'nin 1 Kasım 2015 seçimlerine ilişkin "Huzurlu ve Güvenli Gelecek" başlıklı beyannamesi esas olarak "Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek" başlıklı 7 Haziran 2015 seçim beyannamesiyle

benzer formattadır. 2015 seçim beyannamelerinde genel olarak 2011-2015 yılları arasındaki 4 yıllık sürede değişen ve gelişen şartların ortaya çıkardığı bazı konulara ağırlık verilmiştir. Ancak başta beyannamenin ismi olmak üzere güvenlik kaygısının ve buna ilişkin politikaların biraz daha belirgin şekilde ele alındığı görülmektedir. Haziran beyannamesinde toplumsal onarım konusu daha belirgin iken Kasım 2015 beyannamesinde terör, asayiş ve bunlara bağlı olarak güven unsuru ön plana çıkmıştır. Ayrıca, ekonomideki gelişmelere paralel olarak Kasım 2015 beyannamesinde bazı hedefler ve taahhütlere ilişkin rakamlarda güncellemeler yapılmıştır. Bu kapsamda 1 Kasım 2015 Seçim Beyannamesi ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

MHP'nin 1 Kasım 2015 Seçim Beyannamesinin ana hedefi; tarihin imbiğinden süzülüp gelen birikimiyle aziz ve asil milletimize hür birey, müreffeh toplum, güçlü devlet ve daha insani bir dünya olarak sunulmaktadır. MHP; ülkemizin sorunlarını çözecek, Türkiye'yi dünyada saygın, sözü dinlenir, kalkınmış bir ülke yapacak projelerle milletimizin huzuruna çıkmıştır. Temel proje alanları şu şekilde belirlenmiştir:

- Toplumsal Onarım Sürecinde Devlet ve Yönetim Reformu
- Üreten Ekonomi Programı
- Yoksullukla Mücadele Projesi
- Terörle Mücadele ve Milli Birlik Projesi
- Yolsuzlukla Mücadele, Ahlak ve Kalitenin Tesisi Projesi

Türkiye'de uzunca bir süredir yaşanan "akıl tutulmasının" sona erdirilmesi, toplumsal bir mutabakatla, birlikte yaşama iradesinin güçlendirilmesi ve vatandaşlarını hor görmek yerine onlara değer veren bir devlet aklının oluşturulması için bu ana projeler ile bunların uygulanmasını düzenleyen alt projeler geliştirilmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin behemehâl çözüme kavuşturması gereken acil sorunlarına ilişkin olarak "Öncelikli Eylem Planı (ÖNEP)" hazırlanmış ve çözüme yönelik süreç takvimlendirilmiştir.

MHP'nin ekonomi politikaları milletimizin karşı karşıya olduğu borçluluk, geçim sıkıntısı ve fakirliğe çare olacak acil önlemlerden oluşan "rahatlatıcı politikalar" ile bununla eş zamanlı olarak Türkiye'yi geleceğe taşıyacak "kalkınma politikaları" olmak üzere iki ana eksenden oluşmaktadır.

MHP'nin ekonomi politikalarında öncelikli hedef; küresel piyasalara hâkim, istikrarlı, sürdürülebilir, kapsayıcı ve istihdam dostu bir büyüme sağlamak; sosyal adaleti ve adil gelir dağılımını sağlamak;

makroekonomik hedefleri destekleyen ve birbirleriyle uyumlu olan para ve maliye politikaları uygulamaktır.

İç talep artışını esas alan ve sıcak para ile finanse edilen, istikrarsız ve dışa bağımlı büyüme anlayışının yerine; farklı ürünleri ve pazar çeşitlemesini esas alan, rekabet gücü yüksek sektörel kalkınma anlayışını egemen kılan stratejiler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Yüksek katma değerli, Ar-Ge ve teknoloji odaklı çeşitlendirilmiş ürünler ile dışa açık ve rekabetçi bir yapı içerisinde dünya ekonomisiyle bütünleşerek, teknolojik gelişmeyi, yenilikçiliği, verimliliği ve istihdamı esas alan küresel rekabet gücüne sahip bir üretim ekonomisi hedeflenmiştir.

Sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilebilmesi için fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi zaruri olup, bu amaçla borç stokunu ve cari açığı ekonomide kırılmalıya yol açmayacak düzeylere çekecek para ve kur politikası izlenecektir. Serbest döviz kuru politikası uygulanacak, Merkez Bankasının araç bağımsızlığı korunacaktır. Mali disiplinden taviz verilmeyecektir. Herkesin malî gücüne göre vergi ödediği, üretimi ve istihdamı teşvik eden, öngörülebilir bir vergi sistemi tesis edilecektir. Taahhütler, yaratılan kaynak dikkate alınarak makroekonomik istikrara ve mali disipline zarar vermeden kademeli olarak uygulanması temin edilecektir.

## **10.2. Sosyal Koruma Programı**

MHP'nin sosyal refah politikasının esasını; öncelikle yoksul insanların yoksulluktan kalıcı bir şekilde kurtarılarak yoksulluk sınırının altında hiçbir vatandaşın bırakılmaması, toplumun refah düzeyinin yükseltilecek vatandaşların yaşam kalitesinin iyileştirilmesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede, sosyal refahı artıracak destekleyici düzenlemeler yapılarak yardıma muhtaç, yaşlı, kimsesiz, güçsüz, engelli ve özel ilgiye muhtaç vatandaşlara yönelik olarak farklı kuruluşlar tarafından yürütülen sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, çağdaş ve entegre bir sistem olarak yapılandırılması öngörülmektedir. Sosyal koruma bilgi sistemi geliştirilerek gerçek yoksulların hakkaniyete uygun bir şekilde sosyal yardım programlarından yararlanması ve hiç bir kimsenin aç ve açıkta kalmaması sağlanacaktır.

Sosyal Koruma başlığı altında; sosyal yardım ve destekler; gaziler, şehit yakınları ve maluller; yaşlılar; engelliler gibi kesimlere destekler sağlanması öngörülmektedir. Öncelikle; her ne ad altında olursa olsun taşıdığı şartlar itibariyle sosyal yardım ve destek alan hiçbir vatandaşımızın aldığı yardım ve desteğin kesilmeyeceği garanti edilmiştir. Ayrıca; Muhtaç ailelere iş imkânı ya da 700 TL "Aile Desteği" verilmesi; 65 yaş aylıkları artırılarak, yaşlısı olana sosyal bakım yardımı

verilmesi; kamu arazileri yoksul vatandaşlarımıza tahsis edilmesi; terörden mağdur olmuş vatandaşlarımıza yardım yapılması; evi olmayan muhtaç ailelere 250 TL kira yardımı yapılması; “Şartlı Eğitim Yardımı” ve “Şartlı Sağlık Yardımı” artırılması; dar gelirli ailelerin elektrik giderlerinin karşılanması; ilköğretimde beslenme desteği verilmesi; muhtaç durumdaki engelli vatandaşların aylıklarının yükseltilmesi; muhtaç ailelere “HİLALKART” verilmesi; yetim ve öksüz çocuklara aylık 100 TL verilmesi; sosyal hizmet ve yardımlarda hak arama imkânı verilmesi gibi birçok sosyal yardım taahhüdünde bulunulmuştur.

### **10.3. Üreten Ekonomi Programının Amaç ve Hedefleri**

MHP'nin 2007'de ortaya koyduğu “Üreten Ekonomi Programı”nın devamı olan ve uzun vadeli stratejinin 2015-2019 yıllarını kapsayan dönem “Onarım, Bütünleşme ve Atılım” dönemi olarak adlandırılmış ve ekonomide de “onarım ve atılım” gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Yıllardır uygulanan yanlış ekonomik politikalar nedeniyle, 2015 yılında da çok düşük gerçekleşeceği tahmin edilen büyümenin, MHP iktidarında oluşacak güven ve istikrar ikliminde alınmaya başlanacak yapısal tedbirlerle, 2016 yılından itibaren kademeli olarak artmaya başlayacağı ve birinci dönem sonunda yüzde 6,1'e ulaşacağı ifade edilmektedir. Böylece, 2019 yılında, GSYH 1,1 trilyon dolara, kişi başına gelirin ise 13,3 bin dolara yükseleceği öngörülmektedir.

Hem üretim faktörlerinin büyümeye katkısı açısından hem de iç ve dış talep açısından dengeli bir büyüme hedeflenmektedir. Bu çerçevede, büyümenin ortalamada dörtte birinin toplam faktör verimliliğinden gelmesi; ihracatın büyümeye güçlü katkı sağlaması öngörülmektedir. 2019 yılında, yüksek büyümenin ve reformların etkisiyle işgücüne katılım oranı 2,4 puan artarak yüzde 52,9'a; istihdam, yıllık ortalama yüzde 2,6 artışla, 29,1 milyon kişiye ulaşacaktır. 2016-2019 döneminde yıllık ortalama 700 bin kişiye ilave iş sağlanacaktır.

2015 yılında 155 milyar dolara gerilemesi beklenen ihracatın, ekonominin yeniden üretir hale gelmesi ve ihracatı artırmaya yönelik alınacak tedbirlerin etkisiyle yıllık ortalama yüzde 9,3 reel artışla, 239 milyar dolara; kriz ortamının etkisiyle 2015 yılında önemli ölçüde azalan ithalatın ise nispeten daha düşük artarak dönem sonunda 348 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Bu çerçevede, büyümenin hızlanmasına rağmen dönem boyunca cari işlemler açığının milli gelire oranının yüzde 5 civarında tutulması hedeflenmektedir.



Bir yandan israf ve aşırı tüketimin önüne geçilerek, diğer taraftan yüksek gelir artışı etkisiyle yurt içi tasarrufların milli gelire oranı dönem sonunda yüzde 19,4'e ulaşacaktır. Belirsizlikler ve istikrarsızlık nedeniyle yatırım yapılamaz hale gelen ülkemizde yeniden yatırım hamlesi başlatarak sabit sermaye yatırımlarının GSYH'ya oranı, 4 puan artışla yüzde 24'e yükseltilecektir. Yıllık ortalama enflasyonun ise kademeli bir düşüşle dönem sonunda yüzde 6'ya geriletilmesi hedeflenmektedir.

Yapısal reformlarla desteklenmiş yüksek, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme ortamı oluşturulması hedeflenmektedir. 2023'e kadar uzanan büyüme senaryosunda, bir taraftan makro dengeleri sağlıklı bir şekilde kurarak, diğer taraftan da kapsayıcılık derecesi artırılarak yüksek büyüme ortamına geçiş hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, maliye politikası ve para politikası eşgüdüm içinde daha güçlü bir şekilde kullanılacak, bu politikalar yapısal reformlarla, özellikle de ekonominin rekabet gücünü artıracak adımlarla desteklenecektir.

Sonuç olarak büyümenin, 2016-2019 döneminde ortalama yüzde 5,2 seviyesine, 2020-2023 döneminde ise yüzde 6,6 seviyesine çıkarılacağı, böylece ekonomimizin 2023 sonrasında büyüme hamlesini daha güçlü bir şekilde sürdürmesi için uygun bir altyapı oluşturulacağı ifade edilmektedir.

## **11. 2018 Seçim Beyannamesi: Milli Diriliş Kutlu Yükseliş**

Adalet ve Kalkınma Partisi ile birlikte Cumhur İttifakı çatısı altında seçime giren MHP Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde yapılan bu ilk seçimlerde Cumhurbaşkanı adayı çıkarmadığı için, öncelikle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş sürecini sonra da partinin temel konulardaki görüşlerini ve önerilerini anlatan "Milli Diriliş Kutlu Yükseliş" başlıklı seçim beyannamesi yayınlamıştır. Burada önceki beyannamelerde yer alan hususlar "Politikalarımız" başlığı altında yeniden ele alınmıştır. Burada ekonomi ve sanayi başlıkları altında yine öneriler ifade edilmiştir. Beyannamenin son kısmında yer alan ve önceki seçimdeki somut taahhütler ile bunlardan gerçekleşmeyenleri Cumhur İttifakı adına yeni dönemde taahhütler olarak sunan bölüm Milletimize Taahhütlerimiz başlıklı ayrı bir kitapçık olarak da yayınlamıştır.

### **11.1 Ekonomide ve Sanayide Hedef ve Politikalar**

MHP ekonomi politikalarının merkezine insanı koyan, eşitlik, ahlak ve adalet ilkelerini gözetilen bir yönetim anlayışıyla toplumsal refahın

artırılmasını öngörmektedir. Piyasa ekonomisi kurallarının işletilerek tekeli oluşumları ve haksız rekabetin önlenmesi, kamunun ekonomideki rolünün yol gösterici, düzenleyici ve denetleyici faaliyetler ile sınırlandırılarak; özel sektör dinamizminin ve teşebbüs gücünün desteklediği istikrarlı, çevreye duyarlı ve istihdam dostu bir büyümenin gerçekleştirilmesi, MHP'nin ekonomi politikasının esasını oluşturmaktadır.

Bu temel yaklaşımların ardından 2015 beyannamesinde olduğu gibi; yüksek katma değerli, ar-ge ve teknoloji odaklı sanayi yaklaşımı; para ve kur politikası; maliye politikası; mali sistem; cari açık ve dış ticaret açığının azaltılması gibi konularda ayrıntılı olarak görüş ve önerilere yer verilmektedir.

Ekonomideki temel sorunları aşarak, ileri teknoloji kullanan, yenilikçiliği, verimliliği ve istihdamı gözeterek, rekabet gücü yüksek üretim ekonomisini tesis etmek ve toplumun refah düzeyini artırarak sosyal dokuyu güçlendirmek amacıyla; ülkemizin kendi imkân ve şartları ile doğal ve beşeri kaynaklarını dikkate alan bağımsız ve millî bir "Üreten Ekonomi Programı"nın hayata geçirilmesini, MHP 2015 beyannamesinde olduğu gibi ekonomi politikasının gereği olarak görmektedir.

Bu amaçla, ekonomide kalıcı istikrar ve kırılabilirlikleri azaltmak bakımından gerekli olan aşağıdaki yedi temel alanda reform niteliğinde yapısal tedbirlerin alınması önerilmektedir:

- Üretimin artırılması ve ithalat bağımlılığının azaltılması reformu,
- Yurt içi tasarrufların ve yatırımların artırılması reformu,
- Vergi reformu,
- Harcama reformu,
- Gelirin adil bölüşümü ve yoksullukla mücadele reformu,
- Tarım ve hayvancılık reformu,
- İşgücü piyasası ve çalışma hayatına ilişkin reformlardır.

Ekonomiye ilişkin politikaların ve uygulamaların değişik bakanlıklar ve müsteşarlıklar bünyesinde oluşturulması ve uygulanması nedeniyle, kararların alınmasında, işlemlerin yürütülmesinde ve koordinasyonunda yaşanan sorunları çözebilmek ve dağınıklığı gidermek amacıyla ekonomi yönetiminin yeniden yapılandırılması önerilmektedir.

Ekonominin geneline ve makroekonomik politikalara ilişkin önerilerden sonra sektörler bazında da somut önerilerde bulunulmaktadır. Bu kapsamda, yerel kaynakları harekete geçiren, nitelikli

iş gücü istihdam eden, ileri teknoloji kullanan ve üreten, özgün tasarım ve marka geliştiren, tüketici sağlığını ve tercihlerini gözeten, çevre normlarına uygun üretim yapan, teknolojik yenilik öngören, dijital çağa uyum sağlayan ve günümüzde önemi giderek artan “Sanayi 4.0” için gereken dönüşümü sağlıklı bir şekilde gerçekleştiren, uluslararası rekabet gücüne sahip bir sanayi oluşturulması öngörülmektedir.

MHP'nin sanayi anlayışına göre; sektörlere yönelik politika uygulamalarında temel öncelikler uzay ve havacılık, elektronik, ilaç, tıbbi cihazlar gibi alanlara yönelik ar-ge desteklerinin artırılması, kapsamlı, stratejik ve etkin destek mekanizmalarının geliştirilmesi olmalı, bu çerçevede üniversite sanayi işbirliğinin artırılması da temin edilmelidir. Savunma ve havacılık, makine imalat, kimya, elektronik sanayileri ve yazılım sektörlerinde atılım yapılmalı, entegre demir-çelik tesisleri kurularak bu alandaki artan ihtiyaçta dışa bağımlılıktan kurtulunmalıdır.

### **11.2. “Milletimize Taahhütler” Kitapçığı**

TBMM seçimleri için 26. Dönemdeki taahhütlerinden bahseden ve gerçekleşmeyen taahhütleri tekrar ederek vurgulayan, seçim beyannamesine ek niteliğinde bir kitapçık da sunmuştur.

24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi sonucunda TBMM'de güçlü bir şekilde temsil edileceği inancını belirten Milliyetçi Hareket Partisi, tüm çalışmalarını Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Cumhuriyet İttifakı'nın ilke ve esaslarına göre planlanıp uygulanacağını ifade etmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin kurum ve kurallarıyla yerleşip kökleşmesi için verdiği destek, üstlendiği sorumluluk ve gösterdiği açık tavrın 24 Haziran 2018 seçimlerini takip eden beş yıl süresince devam edeceği taahhüt edilmektedir.

MHP'ye göre; Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin sağlayacağı güçlü yönetim sayesinde refah ve kalkınma hız kazanacak, millî gelir artacak, gelir grupları arasındaki dengesizlik azalacak, bölge ve sektör bazlı teşviklerle istihdam artışı sağlayacak yeni fabrikaların önü açılacak, ihracattaki artış hızlanarak devam edecek, enerjide dışa bağımlılığımız büyük oranda azalacak, yüksek teknoloji ürünlerde yerlilik oranı artacaktır. Türkiye muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkma hedefi doğrultusunda, küresel bir güç olarak dünya sahnesindeki yerini alacaktır.

Cumhuriyet'in yüzüncü yıldönümü olan 2023'te, büyükşehirleri kapsayacak şekilde yüz il, bin ilçeden oluşan bir idarî sistemle, ekonomide yerli ve millî diriliş sayesinde, siyasette birlik ve dayanışma ruhunun ayağa kalkışıyla Türkiye bölgesinde süper güç, küresel

düzeyde de sözü dinlenen bir ülke seviyesine mutlaka çıkarılacağını söyleyen MHP, 27. Yasama Döneminde, çeşitli toplum kesimlerinin yasal düzenlemeler ile karşılanabilecek olan talep ve beklentilerine ilişkin olarak vaatlerini burada da tekrar etmiş ve bu konuların çözümü için gerekli yasaların çıkarılması konusunda çalışmalar yürütüleceği sözünü vermiştir.

## 12. Sonuç

Bu çalışmada öncelikle Türkiye’de milliyetçilik ile ekonomi ilişkisi ele alınmış; sonra da Milliyetçi Hareket Partisinin geçmişten bugüne ekonomik ve sosyal konulara ilişkin görüş ve önerileri ele alınmıştır. Bu çerçevede önce milliyetçilik fikrinin ekonomi ile ilişkisi ve milli iktisat politikaları gözden geçirilmiştir. Ardından MHP’nin 1969, 1977, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 2015 ve 2018 seçim beyannameleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Böylece, MHP’nin ekonomik ve sosyal konulardaki görüş ve önerilerinin esasının değişmediği ve kendi dönemleri içinde köklü ve isabetli fikirler içerdiği ortaya konulmuştur.

Dokuz Işık Milli Doktrini ile ayrıntıları ortaya konulan görüş ve önerilerin çoğu esas itibarıyla hala geçerliliğini korumaktadır. Ancak, içinde bulunulan dönemde dünyada ve Türkiye’de yaşanan gelişmeleri dikkate alan değişiklikler, ilaveler ve güncellemeler yapılmıştır. MHP’nin ekonomik ve sosyal konulardaki görüşleri ve önerileri MHP’nin vizyonunda da belirtildiği gibi, Türkiye’nin 21. yüzyılda Lider Ülke olması ve sonrasında da tüm dünyaya örnek olacak, yeni bir medeniyet anlayışı için büyük önem arz etmektedir.

MHP’nin bu çalışmada incelediğimiz seçim beyannamelerinin ve parti dokümanlarının neredeyse tamamında Türkiye merkezli yeni bir medeniyetin ihyasına olan ihtiyaç ve Türk milletinin bunu gerçekleştirebileceğine olan inanç vurgulanmıştır. Son yıllarda dünyada ve özellikle yaşadığımız coğrafyada yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmelerin Türk Milletine ve Türk Milliyetçilerine yine önemli görev ve sorumluluklar yüklediğinin bilincinde olan MHP; kendi sorunlarını ekonomik, sosyal ve siyasî alanlarda toplumsal uzlaşma ile çözen, tüm İslâm ülkelerine örnek olacak demokratik, laik hukuk devleti anlayışı içinde ekonomik kalkınmasını gerçekleştiren bir Türkiye’nin, insanî bir küreselleşmenin sağlanmasında ve âdil bir uluslararası düzenin kurulmasında önemli bir rol üstlenebileceğine inanmaktadır.

MHP’nin seçim beyannamelerinin sonuç bölümlerinde mutlak olarak belirtildiği gibi; Türkiye böyle bir rolü üstlenerek, sâdece İslam ülkelerine ve Türk cumhuriyetlerine değil, Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı

sonrasında cumhuriyeti kurduğu yıllarda, tüm bağımsızlık mücadelesi veren ülkelere örnek olduğu gibi; küreselleşmeye karşı mücadele eden tüm gelişmekte olan ülkelere de örnek olacak ve dünya barışına katkıda bulunabilecektir.

İşte kuruluşunun 50. yılını kutlayacak olan MHP, Türkiye'nin bu hedefi gerçekleştirebilmesi için tarihi bir sorumluluk üstlenmiş ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin hayata geçmesi ve sağlam temellere oturması için önemli katkıda bulunmuştur. Bu süreç başından itibaren çok önemli katkıda bulunan ve adeta oyun kurucu rolü üstlenen MHP Lideri Devlet Bahçeli, "2019'da Türkiye Cumhuriyeti için üçüncü bir dönemin başlayacağını" 14 Ocak 2018 tarihinde Osmaniye'de yaptığı konuşmada şu sözlerle dile getirmişti: *"1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, 1946 yılında çok partili siyasi hayata geçişiyle birlikte kuruluş sürecini tamamlamıştır. 1946 yılından sonraki dönemdeyse demokrasisini darbelere rağmen olgunlaştırmış, gelişim sürecini perçinlemiş, gücünü pekiştirmiştir. 2019 yılından itibaren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin iyice oturması, kurum ve kurallarıyla yerleşmesi önümüzdeki en mühim hedeftir."*

İşte Bahçeli'nin Cumhuriyetin üçüncü evresi olarak nitelendirdiği Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi 2018 yılında yürürlüğe girmiştir ve MHP'nin 50. Kuruluş yıldönümüne denk gelen 2019 yılında da yerel seçimlerin kurum ve kurallarıyla birlikte tam olarak işler hale gelecektir. 1918'den 1923'e kadar hem kurtuluşumuzun hem de kuruluşumuzun çatısının örüldüğünü belirten Bahçeli 2023'e kadar olan süre için de hedefi şu sözlerle ifade etmektedir: *"2018'den 2023'e kadar da her alanda kalkınmış, iç huzurunu, iç barışını, iç denge ve düzenini tam olarak temin etmiş bir halde bölgesel ve küresel çapta zirveye gözünü dikmiş bir Türkiye hedefini gerçekleştirmek önümüzdeki en temel milli görevdir. Bölgesinde lider, küresel zeminde sözü ve nazı geçen bir ülke durumuna ulaşmak sadece zaman meselesidir. Cumhuriyet'in yüzüncü yılında bin yılların omuzlarımıza yüklediği tarihi görevleri onurla yerine getirmemiz mümkündür. Terörü yenmiş, ekonomik saldırıları kökünden püskürtmüş, kur oyunlarını hepten bozmuş, faiz lobisinin entrikalarını bertaraf etmiş bir ülke olarak yeni bir Türk mucizesine imza atılabilecektir."*<sup>20</sup>

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin tüm kurum ve kurallarıyla tam olarak işlemeyle birlikte, içerde milli birlik ve beraberliğini

<sup>20</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Devlet Bahçeli, Yeni Yıl nedeniyle yayınlanan 31 Aralık 2018 tarihli kutlama mesajı.

sağlamış bir Türkiye, uzun vadeli bir plânlama ve millî bir strateji ile yeni dünya düzeninde hak ettiği yeri alarak lider ülke olacak ve 21. yüzyıla damgasını vuracaktır.

### **Kaynakça**

- Anadol, C. *Türkeş*, Milliyetçi Anadolu Yayınları,
- Bahçeli, D. *Osmaniye Belediyesi Açılış ve Temel Atma Töreninde yaptığı konuşma*, 4 Ocak 2018.
- Bahçeli, D. *Yeni Yıl nedeniyle yayınlanan 31 Aralık 2018 tarihli kutlama mesajı*.
- Bayındır, A. *Dokuz Işık Açısından Milliyetçi Sanayi Sistemi*, Toker Matbaası, İstanbul: 1973.
- Çalık, M. *Teorik Denemeler*, Cedit Yayınları, Ankara: 2006.
- Feyzioğlu, T. *Atatürk ve Milliyetçilik*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1987.
- Gökbal, Z. *Türkçülüğün Esasları*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2015.
- Günel, M. "Alparslan Türkeş'in Ekonomi Anlayışı ve Dokuz Işık Doktrininde Ekonomi," *Lider Türkiye İçin Alparslan Türkeş Vizyonu* içinde, TASA V Yayınları, Ankara 2017, s.281-291.
- MHP AR-GE Merkezi, *Türk Siyasetinde Yozlaşma ve Arayış Sürecinde Milliyetçi Hareket Partisi*, Şubat 2002.
- MHP Genel Merkezi, *18 Nisan Seçimleri Öncesinde ve Sonrasında Milliyetçi Hareket Partisi: Gelişmeler, Eleştiriler, Gerçekler*.
- MHP Siyaset Okulu, *Türkiye'nin Ekonomik Sorunlarına Yaklaşım* (Hazırlayan: Prof.Dr. Tunca Toskay).
- MHP, AR-GE, Bilim ve Teknolojik Araştırmalar Grubu, *Enerji ve Enerji Kaynaklarımız*, Ankara: Aralık 1998.
- MHP, AR-GE, İktisadi Araştırmalar Grubu, *Türkiye'de Enflasyonun Sebepleri ve Çözüm Yolları*, Ankara: Kasım 1998.
- MHP, AR-GE, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Araştırma Grubu, *Yirmibirinci Yüzyılda Türk Milli Sosyal Güvenlik Sistemi*, Ankara: Kasım 1998.
- MHP, AR-GE, Tarım-Orman Araştırma Grubu, *Yirmibirinci Yüzyılda Türk Milli Tarım-Orman Sistemleri*, Ankara: Ocak 1999.
- MHP, AR-GE, Tarım-Orman Araştırma Grubu, *Yirmibirinci Yüzyılda, MHP Milli Tarım-Orman Politikaları*, Ankara: Ocak 1999.
- MHP, AR-GE, *Yeni Çağa Bakış*, Ankara, 2002.
- MHP, Milliyetçi Çalışma Partisi, Eğitim Programı, Ankara.

- MHP, Milliyetçi Hareket Partisi 1969 Seçim Bildirisi, *Memleket ve Dünya Hadiseleri*, Ankara: 1969.
- MHP, Milliyetçi Hareket Partisi 1977 Seçim Beyannamesi, *Türk Milleti Uyan*, Ankara: 1977.
- MHP, Milliyetçi Hareket Partisi 1995 Seçim Beyannamesi, Ankara: 1995.
- MHP, Milliyetçi Hareket Partisi 2002 Seçim Beyannamesi, Ankara: 2002.
- MHP, Milliyetçi Hareket Partisi, 1999 Seçim Beyannamesi, *Lider Türkiye'ye Doğru*, Ankara: 1999.
- MHP, Milliyetçi Hareket Partisi, 2007 Seçim Beyannamesi, *Milli Duruş ve Kararlılık Belgesi*, Ankara: 2007.
- MHP, Milliyetçi Hareket Partisi, Parti Programı, Ankara: 1993.
- MHP, Milliyetçi Hareket Partisi, Parti Programı, Ankara: 2000.
- Nihat, M. ve Cemiloğlu, E. *Türk Siyasi Hayatında Milliyetçi Hareket: Tarihi Gelişim, Partileşme ve İdeoloji*, Turkuaz Ajans 2001, Ankara: Ekim 1995
- TBMM'nde Milliyetçi Hareket Partisi: 1978 Bütçe Görüşmeleri*, Dede Korkut Yayınları, İstanbul: 1978.
- Turan, O. *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, Cilt: 2, Turan Neşriyatı, İstanbul:1969.
- Turgut, M. "Küreselleşmeye Karşı Milli ve İnsani Çözüm: Türkiye Merkezli Yeni Bir Bakış Açısı," *2023 Dergisi*, Mayıs 2005.
- Türkeş, A. "Türkiye ve Çok Yönlü İlişkilerin Önemi," *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı:3, Mart-Nisan 1995, s.62-63.
- Türkeş, A. "Türk Milliyetçiliğinin Dayanması Gereken Temeller," *Devlet*, 4 Kasım 1974, s.6-7.
- Türkeş, A. *Dokuz Işık ve Türkiye*, Hamle Basın Yayın, İstanbul.
- Türkeş, A. *Temel Görüşler*, Dergah Yayınları, İstanbul: 1975.
- Türkeş, A. *Türkiye'nin Meseleleri*, Milli Hareket Yayınları, İstanbul: 1969.
- Türkeş, A. *Yeni Ufuklara Doğru*, Hamle Basın Yayın, İstanbul.
- Uzun, T. *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Babil Yayınları, Ankara, 2005.